Musiqi

Dərslik

7

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

Musiqisi *Üzeyir Hacıbəylinin,*
sözləri *Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!

Minlərlə can qurban oldu,
Sinən hərbə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştaqdır!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

OQTAY RƏCƏBOV, NAZİM KAZIMOV,
SEVİNC NURUQIZI

Ümumi təhsil müəssisələrinin 7-ci sinifləri üçün

MUSİQİ fənni üzrə DƏRSLİK

© Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi

cc BY NC SA

Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)

Bu nəşr Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International lisenziyası (CC BY-NC-SA 4.0) ilə www.trims.edu.az saytında yerləşdirilmişdir. Bu nəşrdən istifadə edərkən lisenziyanın şərtləri qəbul edilmiş sayılır:

İstinad zamanı nəşrin müəllif(lər)inin adı göstərilməlidir.

Nəşrdən kommersiya məqsədilə istifadə qadağandır.

Törəmə nəşrlər orijinal nəşrin lisenziya şərtlərilə yayılmalıdır.

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
tahsil_az@yahoo.com və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

Təhsil

MÜNDƏRİCAT

MUSİQİ OBRAZI (I HİSSƏ)

1. Musiqi obrazının xarakteri 6
2. Musiqi obrazlarında xarakter dəyişikliyi 8
3. Dram tamaşaları və musiqi obrazı 10
4. Operetta və musiqi obrazı 12
5. Azərbaycan mahnılarında məkan obrazı 14
6. Musiqi obrazları Azərbaycan və rus bəstəkarlarının yaradıcılığında 16

MUSİQİ OBRAZI (II HİSSƏ)

7-8. Azərbaycan xalq rəqslərində musiqi obrazları 20
9-10. Xalq və bəstəkar mahnılarının layla xarakteri 23
11. Proqramlı musiqi və musiqi obrazı 26
12. Miniatür və musiqi obrazı 28
13-14. Keçilmiş mövzuların təkrarı 30

MUSİQİ DRAMATURGİYASI (I HİSSƏ)

15. Qara Qarayevin “Yeddi gözəl” baletinin dramaturgiyası 32
16. Arif Məlikovun “Məhəbbət əfsanəsi” baletinin dramaturgiyası 34
17. Oratoriyanın dramaturgiyası 36
18. Əşrəf Abbasovun “Qaraca qız” baletinin dramaturgiyası 38
19. Müslüm Maqomayevin “Şah İsmayıl” operasının dramaturgiyası 40
20. Əfrasiyab Bədəlbəylinin “Qız qalası” baletinin dramaturgiyası 42
21. Musa Mirzəyevin “Romantik vals-poema”sı və İohann Ştrausun “Vyana meşəsinin nağılları” əsərlərinin dramaturgiyası 44
22-23. Keçilmiş mövzuların təkrarı 46

MUSİQİ DRAMATURGİYASI (II HİSSƏ)

24. Vətən mövzusu və musiqi 48
25. Fikrət Əmirovun “Sevil” operasının dramaturgiyası 50
26. Fikrət Əmirovun “Sevil” operasından “Dilbərin nəğməsi” ilə Jorj Bizenin “Karmen” operasından “Xabanera” arasında əlaqələr 52
27. Musiqidə Böyük Vətən müharibəsi obrazı 54
28. Cövdət Hacıyevin “Sülh uğrunda” simfonik poemasının dramaturgiyası 56
29. Migel de Servantesin və Qara Qarayevin eyniadlı “Don Kixot” əsərlərinin dramaturgiyası 58
30. Musiqidə bayram mövzusu 60
31-32. Keçilmiş mövzuların təkrarı 62
Mahnı repertuarı 64
Sinif və məktəb konsertlərində istifadə etmək üçün əlavə repertuar 82
Ədəbiyyat siyahısı 95

Musiqi obrazı
I hissə

MÖVZU 1

MUSİQİ OBRAZININ XARAKTERİ

Musiqi dinləyək

Üzeyir Hacıbəyli.

"Koroğlu" operasının II pərdəsindən Həsən xanın, III pərdəsindən Koroğlunun ariyaları

Üzeyir Hacıbəyli

"Koroğlu" operasından Koroğlu

"Koroğlu" operasından Həsən xan

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

Koroğlunun ariyası

Fərqli

1. Xalq qəhrəmanının surəti canlanır.
2. Tenor kişi səsi ilə ifa olunur.
3. Aramlı tempdə səslənir.

Oxşar ?

Həsən xanın ariyası

Fərqli

1. Xanın surəti canlanır.
2. Bariton kişi səsi ilə ifa olunur.
3. Cəld tempdə səslənir.

Koroğlu xalq qəhrəmanıdır. Xalqı xanların, paşaların zülmündən qurtaran bir insan və eyni zamanda el nəğməkarı — aşıq olduğu üçün bu obrazda mülayimlik, mübarizlik və səmimiyyət ön plana çəkilir. O, yenilməz qüvvəyə, yüksək mənəvi keyfiyyətlərə malikdir.

Həsən xan xalqın sərvətini talayan, hökmran və zülmkar bir obrazdır. Həsən xan obrazının xarakterində qəddarlıq, qəzəb və acgözlük vurğulanır. O, xalqı istismar edir və var-dövlətini mənimsəyir.

MÖVZU 1

Üzeyir Hacıbəyli "Koroğlu" operasında müxtəlif xarakterli musiqi obrazları yaradıb. Xalqın mübariz bir kütləyə çevrilməsi operada böyük ustalıqla işlənib. Operada Koroğlunun, Həsən xanın, Nigarın, Keçəl Həmzənin və digərlərinin öz obrazına uyğun xarakteri var.

Digər bir xalq qəhrəmanı Qaçaq Nəbi haqqında dastan da xalq tərəfindən həmişə sevilib və həvəslə ifa edilib. Qaçaq Nəbi kəndliləri varlıların zülmündən qoruduğu üçün sadə insanların sevimli qəhrəmanına çevrilib.

Yeni mahnı öyrənək

QAÇAQ NƏBİ

Azərbaycan xalq mahnısı

I

Boz at, səni sər tövlədə bağlaram,
And içirəm, səni məxmər çullaram,
ay Boz at, çullaram.
Əgər məni bu davadan qurtarsan,
Qızıldan, gümüşdən səni nallaram,
ay Boz at, nallaram.

II

Nəbinin bığları eşmə-eşmədi,
Papağı gülldən deşmə-deşmədi.
deşmə-deşmədi.
Nəbinin Boz atın bir at keçmədi,
Qoy sənə desinlər, ay Qaçaq Nəbi!
Həcəri özündən ay qoçaq Nəbi!

III

Gün gəlibdir günortanın yerinə,
Həcər xanım qalxıb atın belinə.
Əşrəfi, mirvarı düzüb telinə,
Qoy sənə desinlər, ay nadan Nəbi!
Tüfəngin havada oynadan Nəbi!

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. "Koroğlu" operasında Koroğlu ilə Həsən xanın ariyalarının oxşar cəhətləri hansılardır?
2. "Qaçaq Nəbi" mahnısında xalq qəhrəmanının xarakteri ilə mahnının xarakteri arasındakı oxşarlığı izah etməyə çalışın.
3. "Koroğlu" operası haqqında şifahi təqdimat edin.

MÖVZU 2

MUSİQİ OBRAZLARINDA XARAKTER DƏYİŞİKLİYİ

Musiqi dinləyək

Frans Şubert.

"Meşə çarı" mahnı-balladası

Frans Şubert

İohann Höte

İ.Hötenin "Meşə çarı" balladası bir çox bəstəkarın diqqətini cəlb edib. Bu balladaya bəstələnmiş kompozisiyalardan ən uğurlusu isə Frans Şubertin bəstələdiyi "Meşə çarı" mahnı-balladasıdır.

"Meşə çarı" mahnı-balladası bir ifaçı tərəfindən səsləndirilir. Lakin əsərdə müəllif, ata, oğul və meşə çarı obrazları hər biri müxtəlif xarakterlidir. Yəni bir ifaçı eyni əsər daxilində dörd obrazın musiqili xarakterini yarada bilir.

Musiqi dinləyək

Frans Şubert.

"Meşə çarı" mahnı-balladasından bir parça

"Meşə çarı" mahnı-balladasında real və qeyri-real obrazlar var. Müəllif, ata, oğul real obrazlardır. Meşə çarı (ölüm) isə qeyri-real obrazdır.

Əsər fortepiano alətinin müşayiəti ilə səslənir.

Obrazlardakı gərginlik özünü, eyni zamanda daimi hərəkətdə olan fortepiano müşayiətində də göstərir. Müəllif, ata və oğul obrazlarını intonasiya və xarakter yaxınlığı birləşdirir. Amma mətndən asılı olaraq, balladanın musiqisində hər obraz üçün yeni cizgilər, fərdi keyfiyyətlər

işlənib. Meşə çarı obrazı isə əvvəlcə bir qədər cəlbedici təsir bağışlayır. Sonra obrazın təcavüzkar və zalım olduğu aydınlaşır.

Yeni mahnı öyrənək

QIZIL PAYIZ

Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadənindir.

Payız gəlib, əsir külək,
Düşür yerə qızıl yarpaq.
Xəzəl olur hər gül-çiçək,
Qızıl rəngə dönür torpaq.

Yağış yağır narın-narın,
Almaları yuyur bağda.
Alov kimi rəngi narın,
Şölə saçır hər budaqda.

Göy üzündən bulud keçir,
Dərələri tutur duman.
Qanadlanıb quşlar köçür
Uzaqlara karvan-karvan.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Frans Şubertin "Meşə çarı" mahnı-balladasındakı real və qeyri-real (fantastik) obrazlar haqqında danışın.
2. Səid Rüstəmovun Mirmehdi Seyidzadənin sözlərinə bəstələdiyi "Qızıl payız" mahnısında payız necə təsvir edilmişdir?

MÖVZU 3

DRAM TAMAŞALARI VƏ MUSİQİ OBRAZI

Fikrət Əmirov

"Şeyx Sənan" tamaşasından Kor ərəb

Hüseyn Cavid

Bəstəkar Fikrət Əmirov opera, balet, operetta, müxtəlif janrlı simfonik əsərlərin, simfonik muğamların, xor əsərlərinin, mahnıların, kinofilmlərə və teatr tamaşalarına bəstələnmiş musiqi nümunələrinin müəllifidir. Bəstəkar Fikrət Əmirovun şair, yazıçı, dramaturq Hüseyn Cavidin "Şeyx Sənan" tamaşasına yazdığı musiqi əsl sənət incisidir. Bu tamaşadan "Kor ərəbin mahnısı" adlı musiqi nümunəsi uzun illərdir xanəndələrimizin repertuarını bəzəyir. Mahnının ilk ifaçısı Məmmədəli Əliyev olmuşdur.

Musiqi dinləyək

Kor ərəbin mahnısı.

Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Hüseyn Cavidindir.

Mahnı kor ərəbin əzablı həyatını canlandırır. Mahnıda "Bayatı-Kürd" muğamının intonasiyalarından istifadə edilmişdir.

Musiqi dinləyək

Edvard Qriq.

"Per Günt" kamera-simfonik süitasından "Anitranın rəqsi"

Edvard Qriq

Avropa bəstəkarlarının yaradıcılığında da dram əsərlərinə yazılmış musiqi nümunələri var. Norveç bəstəkarı Edvard Qriqin yazıçı Henrik İbsenin "Per Günt" dramına bəstələdiyi kamera-simfonik süitası da belələrindəndir. Əsər Per Güntün macəralarına həsr edilmişdir.

Per Günt atasından qalan var-dövləti xərcləyib qurtarır və kəndlilər pis davranışına görə onu kənddən qovur. Kəndi tərk edərkən anası

qoca Oze onun qolları arasında dünyasını dəyişir. Solveyq uzaq diyarlarda başına qəribə hadisələr gələn Per Güntə sadiq qalır. Uzun illər onun yolunu gözləyir. Per Günt 40 il səyahət edir. Xəstə və qocalmış vəziyyətdə vətənə qayıdır. Solveyq Per Güntü bağışlayır.

"Per Günt" əsərində Anitranın rəqsi mazurka tempindədir.

BUNU DA BİLİN

Mazurka Polşa xalq rəqsidir. Rəqs — yarandığı Mozaviyada yaşayan mazur xalqının adı ilə məşhurlaşıb. XVII əsrdə mazurka Polşa kəndli rəqsləri silsiləsindən hesab edilirdi. XIX əsrdən isə Avropa ölkələrində bal rəqsi kimi tanınmağa başladı.

Yeni mahnı öyrənək

ANAM AZƏRBAYCANIM

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Adil Babayevindir.

I

Mən sənə həmişə "Anam" demişəm,
Ülfətin şirindir, nəfəsin ılıq.
İnan ki, bürüyər ürəyimi qəm,
Əgər aramıza düşsə ayrılıq.

Nəqərat:
Anam mehribanım, Azərbaycanım,
Düşmərəm bir an da səndən ayrı mən.
Sonsuz məhəbbətim, sözüm, dastanım
Yaranıb əbədi məhəbbətimdən.

II

Xəzərin, Göygölün, Arazın, Kürün
Eşqini qoparmaq olmaz sinəmdən.
Neçə min həyatın, neçə min ömrün
Sevinci, bəzəyi, fərəhisən sən.

III

Sazın da, neyin də, incə tarın da,
Qocan da, gəncin də mənə əzizdir.
Zərif bayatın da, mahnıların da
Yaşayan eşqimiz, ürəyimizdir.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Hansı məşhur müğənnilər "Kor ərəbin mahnısı"nın ifaçısı olublar? Araşdırma aparın və deyin.
2. "Per Günt" kamera-simfonik süitasının müsbət və mənfi qəhrəmanları haqqında danışın. Per Günt, Solveyq, Oze qarı kimi obrazlarını hansı keyfiyyətlərinə görə müsbət və mənfi olaraq dəyərləndirdiniz?
3. "Azərbaycan nəğmələrdə" mövzusunda şifahi təqdimat hazırlayın.

MÖVZU 4

OPERETTA VƏ MUSİQİ OBRAZI

“Arşın mal alan” operettasından Əsgər və Gülçöhrə

“Arşın mal alan” Üzeyir Hacıbəylinin sonuncu və ən məşhur operettasıdır. Bu operettadan əvvəl bəstəkar “Ər və arvad”, “O olmasın, bu olsun” musiqili komediyalarının müəllifi idi.

“Arşın mal alan” operettasının həyatdan götürülmüş maraqlı süjet xətti var. Operettanın baş qəhrəmanı Gülçöhrə öz hüquqları uğrunda mübarizə aparan Azərbaycan qızlarının ümumiləşdirilmiş obrazıdır. Operettanın digər qəhrəmanı Əsgər evlənəcəyi qızı özü seçmək istəyən gənc tacirdir. Tacir Əsgərin dostu Süleyman vəziyyətdən çıxış yolu tapır. Onun məsləhəti ilə tacir Əsgər kasıb arşınmalçıya çevrilir və arşın malı satmaq üçün girdiyi həyətlərin birində Soltan bəyin qızı Gülçöhrə ilə qarşılaşır.

Musiqi dinləyək
Üzeyir Hacıbəyli.
“Arşın mal alan” operettasından Əsgərin ariyası

Operettada Süleyman, Asya, Soltan bəy, Cahan xala, Telli və Vəli kimi qəhrəmanların da maraqlı musiqili obrazları yaradılmışdır. Nökər Vəli və qulluqçu Tellinin oxuduqları duetdə onların yumorla yoğrulmuş məhəbbət etirafları öz əksini tapır.

Musiqi dinləyək
Üzeyir Hacıbəyli.
“Arşın mal alan” operettasından Vəli və Tellinin dueti

“Arşın mal alan” operettasından Vəli və Telli

"Vəli və Tellinin dueti" şən xarakterə malikdir və qəhrəmanlar onu oxuyarkən eyni zamanda həm də rəqs edirlər. Ona görə də bu dueti mahnı-rəqs adlandırmaq olar.

BUNU DA BİLİN

İki nəfərin oxuduğu musiqi nümunəsi duet adlandığı kimi, iki musiqiçinin müxtəlif və eyni musiqi alətlərində birgə ifası da duet adlanır.

Yeni mahnı öyrənək
Üzeyir Hacıbəyli.
"Arşın mal alan" operettasından

QIZLARIN XORU

Musiqisi və sözləri Üzeyir Hacıbəylinindir.

I

Arşınmalçı mal göstər,
Bir-bir yerə sal göstər.
Göstər, göstər hər nə var;
Qızlar bəzənmək istər.

Nəqərat:

Ax nə gözəl parçadır,
Gülləri də qonçadır,
Toy bəzəyi xonçadır, xonça, xonça.
Ondan bir paltarlıq tikdirsəydim,
Oynardım mən doyunca, doyunca.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. "Arşın mal alan" operettasında dövrün hansı mənfi xüsusiyyətləri əks etdirilir?
2. "Arşın mal alan" operettasında "Əsgər və Gülçöhrə"nin dueti ilə "Vəli və Telli"nin duetini müqayisə edin. Bu musiqi nümunələri bir-birindən necə fərqlənir?
3. "Arşın mal alan" operettasının qəhrəmanlarından birinin obrazını yaratmağa çalışın.

MÖVZU 5

AZƏRBAYCAN MAHNILARINDA MƏKAN OBRAZI

Seyid Şuşinski

Xan Şuşinski

Hacıbaba Hüseynov

Zeynəb Xanlarova

Arif Babayev

Mahnı xalqın ən çox sevdiyi musiqi janrıdır. Mahnılarda xalqın zəngin mənəvi aləmi, arzu və ümidləri əks olunur. Xalq mahnıları musiqi ifaçıları tərəfindən yaradılır, ağızdan-ağıza keçərək yayılır, xalqın yaddaşına əbədi həkk olunur. Bəstəkar mahnılarını bəstəkarlar bəstələyirlər.

Mahnılar müxtəlif mövzuları əhatə edir. Onların arasında məkan, yer mövzusunda olan mahnılar üstünlük təşkil edir. Belə mahnılarda təsvir edilən məkanın iqlimi, maddi-mədəni irsi, təbii sərvətləri, adət-ənənələri, fauna və florası tərənnüm edilir.

Musiqi dinləyək

“Şuşanın dağları”

Musiqisi və sözləri Xan Şuşinskinindir.

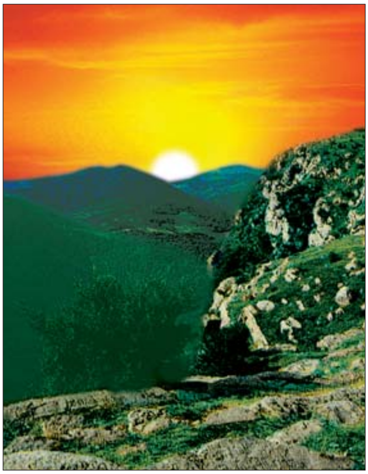

Cıdır düzü

Xan Şuşinskinin “Şuşanın dağları” mahnısını dinlədikcə zəngin və şanlı tarixi keçmişə malik qədim Şuşamızın uca dağları, yaşıl meşələri, bir sözlə, Qarabağ təbiətinin bütün gözəlliklərini özündə əks etdirən məkan göz önündə canlanır.

1992-ci il mayın 8-də Ermənistan işğalçı qüvvələrinin zəbt etdiyi Şuşa şəhəri – 28 il 6 ay sonra, 2020-ci ilin 8 noyabrında işğaldan azad olundu.

“Naxçıvan”, “Mən gedirəm Zəngilana”, “Qubanın ağ alması”, “Dağıstan dağ yeridir”, “Tiflisin yolları”, “Qarabağın yollarına düşəydim”, “Aranda qaldım”, “Qarabağda bir dənəsən”, “Şuşanın ceyranı” və s. mahnılar da vətənimizin müxtəlif bölgələrinə həsr edilmişdir.

Notla oxuyaq

QUBANIN AĞ ALMASI

(Azərbaycan xalq mahnısı)

Azərbaycan bəstəkarları da şəhər və kəndlərimizə çoxlu sayda mahnılar həsr ediblər. Rauf Hacıyevin "Azərbaycan", Tofiq Quliyevin "Bakı", "Naxçıvan", Səid Rüstəmovun "Sumqayıt", Telman Hacıyevin "Gəncə", Oqtay Rəcəbovun "Gəncə", "Şuşa", Vasif Adıgözəlovun "Şuşam, layla" və s. mahnıları məkan mövzusundadır.

Yeni mahnı öyrənək

SUMQAYIT

Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Nəsib Cəfəroğlunundur.

I

Canlanır hər qarış çöl Sumqayıtda,
Xariqələr yaradır el Sumqayıtda!
Boy atır zavodlar, səslənir zəfər,
Axır bol metaldan sel Sumqayıtda.

II

Nə gözəl şəhərdir, xoşdur baxışı,
Bakıya qardaşdır, durub yanaşı.
Şöhrəti, qüdrəti dillərdə dastan,
Onunla fəxr edir mərd Azərbaycan.

Nəqərat:
Canlanır hər qarış çöl Sumqayıtda, | (2)
Xariqələr yaradır el Sumqayıtda! |

Marş tempində olan "Sumqayıt" mahnısını dinlədikcə insanın təsəvvüründə nəhəng sənaye şəhərimiz canlanır. Onun günbəgün artan sənaye obyektləri, park və xiyabanları, zəhmətkeş insanları göz önünə gəlir.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Xalq və bəstəkar mahnıları bir-birindən nə ilə fərqlənir?
2. Şəhər və kəndlərimizə həsr olunmuş hansı xalq və bəstəkar mahnılarını tanıyırsınız?
3. 44 günlük müharibə və Zəfər musiqimizdə necə əks olunub? Hansı zəfər nəğmələrini eşitmisiniz?

MÖVZU 6

MUSİQİ OBRAZLARI AZƏRBAYCAN VƏ RUS BƏSTƏKARLARININ YARADICILIĞINDA

Bəstəkar Qara Qarayev Nizami Gəncəvinin "Leyli və Məcnun" əsəri əsasında eyniadlı simfonik poemasını yazmışdır. Bu poemada Leyli və Məcnun obrazları musiqi ifadə vasitələrinin köməyi ilə təcəssümünü tapır. Poemada musiqi mövzuları gah gərginləşir, gah da lirik xarakter alır. Əsərdə üç mövzu var: birinci mövzu əsərin müqəddiməsində faciəvi vəziyyəti canlandırır, ikinci və əsas mövzu coşqun məhəbbəti göstərir. Üçüncü mövzu köməkçi partiyadır və insan idealının ifadəsidir.

"Leyli və Məcnun" simfonik poemasından

Musiqi dinləyək
Qara Qarayev.
"Leyli və Məcnun" simfonik poemasından köməkçi mövzu

BUNU DA BİLİN

Süita ümumi bədii məzmun və proqram cəhətdən eyni olan bir neçə müstəqil hissədən ibarət musiqi əsəridir. Süita termini musiqiyə XVII əsrdə fransız bəstəkarları tərəfindən gətirilmişdir.

Bəstəkar Nikolay Rimski-Korsakovun yaradıcılığında təbiət obrazları çox geniş yer tutur. Biz onun "Sadko" operasından "Okean-göy dəniz" musiqisi ilə tanışıq.

Musiqi dinləyək

N.Rimski-Korsakov.

"Şəhrizad" simfonik süitasından I hissə

"Şəhrizad"

Bəstəkarın "Min bir gecə" nağıllarının motivləri əsasında yazdığı "Şəhrizad" simfonik süitasında təbiət obrazları böyük sənətkarlıqla işlənmişdir. Süita bir-biri ilə ortaq bədii və musiqi obrazları vasitəsilə birləşən dörd hissədən ibarətdir.

"Şəhrizad" simfonik süitasının birinci hissəsi "Dəniz. Sindbadın gəmisi" adlanır. Bu hissədə bəstəkar dəniz obrazını musiqi dili və ifadə vasitələri ilə çox gözəl təsvir edir. Bu süita ilə bəstəkar rus musiqisində simfonik nağıl janrının əsasını qoyur.

MÖVZU 6

Mahnını yada salaq və oxuyaq

Qara Qarayev.

“Xəzər neftçiləri haqqında dastan” sənədli filminə yazılmış musiqidən

GƏNCLİK MAHNISI

Musiqisi Qara Qarayevin,
sözləri Yevgeni Dolmatovskinindir.

I

Dalğalı Xəzərdə biz saldıq
İlk qəhrəman bir şəhər.
Bu şəhərdən, bu yerdən
Görməyib heç başər.

Nəqərat:
Bir vüqarla, iftixarla
Durur şöhrət adası.
Buruqların dalğalarla
Qovğası var, qovğası.

II

Hər yandan gur dalğa, bax,
Hücum çəkir həm gecə, həm gündüz
Qardaşlıq və dostluğa
Bata bilməz dəniz.

Nəqərat:

Tahir Salahov
“Növbədən qayıdan neftçilər”

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Qara Qarayevin “Leyli və Məcnun” simfonik poemasında və N.Rimski-Korsakovun“Şəhrizad” simfonik süitasında təbiət və insan obrazları musiqi ifadə vasitələrinin köməyi ilə necə işlənib?
2. Nikolay Rimski-Korsakovun “Min bir gecə” ərəb nağıllarının motivləri əsasında yazdığı süita necə adlanır?
3. “Gənclik mahnısı”nda dalğalı dəniz obrazı necə işlənmişdir?

Musiqi obrazı
II hissə

MÖVZU 7-8

AZƏRBAYCAN XALQ RƏQSLƏRİNDƏ MUSİQİ OBRAZLARI

Azərbaycan xalq rəqsləri məzmununa görə belə təsnif edilir:

Azərbaycan xalq rəqsləri

- Yer adları ilə əlaqədar rəqslər
- Məzəli rəqslər
- Rəqəmlərlə əlaqədar rəqslər
- Qadın və kişi adları ilə əlaqədar rəqslər
- Təbiət mövzuları ilə əlaqədar rəqslər
- Tayfa adları ilə əlaqədar rəqslər
- Bayram və el şənlikləri ilə əlaqədar rəqslər
- Mərdlik, cəsarət və igidlik haqqında rəqslər

"Cəngi" rəqsi

"Xançobanı" rəqsi

"Uzundərə" rəqsi

Musiqi dinləyək
"Qaytağı".
Azərbaycan xalq rəqsi

"Qaytağı" rəqsi

Müxtəlif zamanlarda yaranmış bu rəqslər müasir dövrdə də el bayramlarında, şənliklərdə ifa edilir. "Qaytağı" rəqsi cəsarət, mübarizlik, cəngavərlik əhvali-ruhiyyəsi əks etdirir. Cəld tempə malik bu musiqi nümunəsinin təranələri altında, əsasən, gənc oğlanlar rəqs edirlər. Niyazi, Tofiq Quliyev və Oqtay Rəcəbov simfonik orkestr üçün "Qaytağı" rəqsini yazmışlar.

Dağıstanda da öz ahəngi ilə "Qaytağı"ya oxşar "Ləzginka" və "Kabardin" rəqsləri var.

Musiqi dinləyək
"Zorxana".
Azərbaycan xalq rəqsi

"Zorxana" rəqsi

"Zorxana" rəqsinin adı gənclərin yarışdıqları yerin adından götürülüb. Bu rəqsdə musiqinin müşayiəti ilə iki gənc güləşir və qalib gələn mükafatlandırılır.

Musiqi dinləyək
"Darçını".
Azərbaycan xalq rəqsi

Musiqi dinləyək
Üzeyir Hacıbəyli.
"O olmasın, bu olsun" operettasından "Məşədi İbad və Rüstəm bəyin dueti"

MÖVZU 7-8

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

"Darçını" rəqsi

Fərqli

1. İnstrumental ifadə səslənir.
2. Melodiya xalq çalğı alətlərində ifa edilir.
3. Müşayiətçi ritm qrupudur.

Oxşar ?

"Məşədi İbad və Rüstəm bəyin dueti"

Fərqli

1. Simfonik orkestr ifa edir.
2. Əsərin melodiyası iki kişi səsi ilə ifa olunur.
3. Simfonik orkestr müşayiət edir.

Üzeyir Hacıbəyli "O olmasın, bu olsun" operettasında "Uzundərə" rəqsindən "Məşədi İbadın mahnısı"nda istifadə etmişdir.

Mahnını yada salaq və oxuyaq

ÇAL-OYNA

(Azərbaycan xalq mahnı-rəqsi)

I

Dost bağında açılıb güllər,
Sarılıb güllərə sarı bülbüllər.
Qızlar düzüb telinə güllər,
Gülürlər nazlana-nazlana.

II

Dost bağında bitər alçalar,
Ağ çiçəkləyər, yetər alçalar.
Toylarda qayda belədir,
Oğlan oxuyar, qızlar əl çalar.

Nəqərat:

Mehribanım, mehriban, dur oyna, çal-oyna.
Yaxşı oğlan, qəşəng qız, çal-oyna.
Gözəl oğlan, gözəl qız, çal-oyna.

"Çal-oyna" mahnı-rəqsdir. Çünki eyni zamanda həm oxunur, həm də rəqslə müşayiət edilir.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Hansı məzmunlu xalq rəqsləri mövcuddur?
2. Üzeyir Hacıbəylinin hansı operettasında "Darçını" və "Uzundərə" rəqslərindən istifadə olunub?
3. "Məşədi İbad və Rüstəm bəyin dueti" ilə "Darçını" xalq rəqsinin oxşar cəhəti nədir?
4. Tanıdığınız rəqsləri Azərbaycan xalq rəqsləri sxeminə uyğun qruplaşdırın.

XALQ VƏ BƏSTƏKAR MAHNILARININ LAYLA XARAKTERİ

Sara Manafova.
“Yeni həyata”

Laylalar Azərbaycan xalq mahnı yaradıcılığının ən qədim janrlarındandır. Layla janrı bir çox dünya xalqlarının musiqi folklorunda mövcuddur. Laylaların həzin təranələri körpəni yuxuya verir. Layla deyən ana körpəsinin qanına xalqın əsrlərdən gələn sevgisini, adət-ənənəsini, səmimiyyətini hopdurur.

Laylaların meydana gəlməsi tarixən xalqların məişət və ailə ənənələri ilə bağlı olmuşdur. Bir qayda olaraq, laylalar qadınlar (analar, nənələr) tərəfindən oxunmuşdur. Anaların körpələrinə oxuduqları mahnılara ninnilər, oxşamalar da aiddir.

Musiqi dinləyək
Mixail İppolitov-İvanov.
“Türk fraqmentləri” süitasından “Ninni”

Bəstəkar Mixail İppolitov-İvanov “Türk fraqmentləri” adlı simfonik əsərində bir neçə Azərbaycan musiqi nümunəsindən, o cümlədən “Ninni”dən istifadə etmişdir.

Altay Hacıyev.
“Keçmişdən səhifələr. Layla”

MÖVZU 9-10

Ana və körpə obrazı məşhur rəssamların yaradıcılığında da geniş vüsət tapmışdır. İntibah dövrünün (XV əsr) Leonardo da Vinçi, Mikelancelo, Rafael Santi kimi böyük rəssamları gözəl xarici görünüşə, zəngin mənəviyyata malik mükəmməl qadın obrazı yaratmaq üçün öz ideallarını məhz analıq mücəssəməsi olan qadında tapmışlar.

Azərbaycan rəssamlarının yaradıcılığında da bu obraz təsvir olunmuş sənət əsərləri mövcuddur.

Musiqi dinləyək
Fikrət Əmirov.
"Sevil" operasından "Layla"

Fikrət Əmirovun "Sevil" operasından fraqment

Fikrət Əmirovun Cəfər Cabbarlının eyniadlı pyesi əsasında yazdığı "Sevil" operası Azərbaycanın musiqi həyatında mühüm hadisədir. Bu opera müasir mövzuda yazılmış ilk milli lirik opera kimi Azərbaycan incəsənəti tarixinə daxil olmuşdur.

Əsərin baş qəhrəmanı Sevil öz balasına layla çalır. Bu mahnını dinlədikcə insanın gözü önünə keçən əsrin əvvəllərində körpəsi üçün layla deyən Azərbaycan qadınının ümumiləşmiş obrazı gəlir.

Musiqi dinləyək

Musiqisi Zakir Bağırovun, sözləri Səməd Vurğunundur.

“Layla”

Bu mahnı Səməd Vurğunun eyniadlı poeması əsasında çəkilmiş “Aygün” bədii televiziya filmindəndir. Filmdə ana obrazını aktrisa Nəcibə Məlikova canlandırmışdır. Bu layla kədərli layladır. Laylada obrazın əhvali-ruhiyyəsi öz əksini tapmışdır. Filmin bəstəkarı Zakir Bağırovdur.

Yeni mahnı öyrənək

LAYLA

Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Nəbi Xəzrinindir.

I

Gecə keçər, üzün gülər,
Anan qurban, canım qurban!
Səhər gələr, atan gələr,
Anan qurban, körpə balam!
Layla, layla, yat, mənim əzizim! 2 |
Yat, yat!

II

Arzun coşsun, dəniz olsun,
Anan qurban, canım qurban!
Bəxtin sənin səhər kimi
Təmiz olsun, anan qurban!
Layla, layla, yat, mənim əzizim! 2 |
Yat, yat!

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Laylalar insanda hansı əhvali-ruhiyyəni yaradır?
2. “Aygün” bədii televiziya filmində ananın kədəri oxuduğu laylada hansı sözlərlə ifadə olunur?
3. “Bəstəkar yaradıcılığında layla” mövzusunda danışın.

MÖVZU 11

PROQRAMLI MUSİQİ VƏ MUSİQİ OBRAZI

Cövdət Hacıyev

Bəstəkar Cövdət Hacıyev simfonik orkestr üçün simfoniyaların, "Vətən" operasının (Qara Qarayev ilə birgə bəstələdiyi), "Sülh uğrunda" simfonik poemanın, kamera-instrumental və fortepiano üçün əsərlərin, xor əsərlərinin müəllifidir. Bəstəkar uşaqlar üçün proqramlı, yəni əvvəlcədən adı məlum olan "Musiqi lövhələri" adlı fortepiano pyesləri silsiləsini yaratmışdır. Bu fortepiano silsiləsi səkkiz kiçikhəcmli pyesdən — "Gəzinti", "Əfsanə", "Zarafat", "Nağıl", "Etüd", "Marş", "Lirik rəqs", "Epiloq"dan ibarətdir.

Musiqi dinləyək
Cövdət Hacıyev.
"Musiqi lövhələri" silsiləsindən "Marş"

Dinlədiyimiz bu fortepiano pyesində cəsarətli addımlarla hərəkət edən məktəblilər təsvir edilir. Musiqinin dəqiq ritmi, sadə melodiyası, xalq musiqisinin intonasiyalarına oxşarlığı onun başa düşülməsini asanlaşdırır.

Modest Musorqski

Rus bəstəkarı Modest Musorqskinin yaradıcılığında da "Sərgidən şəkillər" adlı fortepiano pyesləri silsiləsi var. Rəssam Viktor Qartmanın sərgisində gördüyü təsviri incəsənət əsərlərindən ilhamlanan Modest Musorqski bu silsiləni yaratmışdır. Əsər proqramlıdır və on bir fortepiano pyesindən ibarətdir. "Sərgidən şəkillər" silsiləsində on bir təsviri sənət nümunəsindəki obraz öz musiqi təsvirini tapmışdır.

Musiqi dinləyək

Modest Musorqski.

"Sərgidən şəkillər" silsiləsindən "Küpəgirən qarı"

BUNU DA BİLİN

Modest Musorqski "Sərgidən şəkillər" silsiləsini cəmi üç həftəyə yazdığına baxmayaraq, əsər bəstəkarın ölümündən düz beş il sonra nəşr edilib və səhnələşdirilib.

Yeni mahnı öyrənək

VƏTƏN

Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.

I

Ey vətən! Torpağın əzizdir mənə,
Mən səndə tapmışam səadətimi.
Könüldən mahnılar qoşmuşam sənə,
Çevirib bayrağa məhəbbətimi.

II

Gözümü dünyada açanda ilkin
Anamı görmüşəm, səni görmüşəm.
Əhdinə vəfalı bir oğul təkin
Döyünən qəlbimi sənə vermişəm.

Nəqərat:

Şöhrətim ey vətən, şanım ey vətən,
Sən mənim adımı ellərə yaydın.
Ürəyim ey vətən, canım ey vətən,
Mən şair olmazdım, sən olmasaydın.

Mahnı marş tempində səslənir. Mahnıda doğma Vətənimiz Azərbaycanın obrazı təntənəli xarakterli musiqi ilə öz əksini tapır.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Proqramlı musiqi əsəri nədir?
2. Cövdət Hacıyevin "Musiqi lövhələri" fortepiano silsiləsi neçə pyesdən ibarətdir?
3. Modest Musorqskinin fortepiano silsiləsinin adı nədir?
4. "Vətən" mahnısını dinləyin. Vətənpərvərlik mahnılarının nə üçün əsasən marş tempində yazıldığını izah edin.

MÖVZU 12

MİNİATÜR VƏ MUSİQİ OBRAZI

Arif Hüseynov.
"Ağ atlı oğlan"

Miniatür kiçikhəcmli sənət əsərlərinə deyilir və bu janr həm musiqidə, həm də təsviri incəsənətdə öz tətbiqini tapıb.

Bəstəkar Fikrət Əmirov bu janrda "12 miniatür" adlanan fortepiano pyesləri silsiləsi yaratmışdır. Bu proqramlı silsilədə hər bir pyesin öz adı var. Onların adları belədir: "Ballada", "Aşıqsayağı", "Noktürn", "Yumoreska", "Lirik rəqs", "Ovda", "Layla", "Vals", "Barkarola", "Tokkata", "Elegiya", "Marş".

"Barkarola" italyan sözü olub, "Qayıqçının mahnısı" deməkdir. Sanki axşamçağı balıqçı öz qayığında üzür və həzin bir mahnı oxuyur.

Musiqi dinləyək
Fikrət Əmirov.
"12 miniatür" fortepiano pyesləri silsiləsindən "Barkarola"

Abdulla Ələkbərov.
"El bilir ki, sən mənimsən"

Abdulla Ələkbərov.
"Nəğməkar qız"

Miniatür janrı rəssamlıq sənətində də geniş yayılmışdır. Rəssam Abdulla Ələkbərovun “Nəğməkar qız”, “El bilir ki, sən mənimsən”, Arif Hüseynovun “Ağ atlı oğlan” əsərləri və s. məhz bu janra aiddir.

Pyotr Çaykovski

“Barkarola” adlı fortepiano pyesi rus bəstəkarı Pyotr Çaykovskinin yaradıcılığında da var. P.Çaykovskinin “İlin fəsilləri” fortepiano pyesləri silsiləsində yaz, yay, payız və qış fəsillərinin hər birinə üç pyes bəstələnib.

Musiqi dinləyək

Pyotr Çaykovski.

“İlin fəsilləri” fortepiano pyesləri silsiləsindən “Barkarola”

Yeni mahnı öyrənək

QAR

Musiqisi və sözləri
Səadət Fərziyevanındır.

I

Bəyaz paltar geydi dağ,
təpə, meşələr.
Bəyaz örpək örtdü üstünə
çəmənlər.
Yollar buz bağladı, çaylar
pıçıldadı.
Söylədi: “Təzə il gəlir!”

Nəqərat:
Bax qara, qara bax, yağır,
gətirir soraq.
Dekabrın son günü gələcək
bizə qonaq.

II

İlin fəsilləri gözəldir,
gözəldir.
Günəş, yağış, külək —
onların bəzəyidir.
Yaz sərin, yay isti,
payız isə küləkli.
Qış — boran, şaxta
gətirir.

Nəqərat:
Bax qara, qara bax, yağır,
gətirir soraq.
Dekabrın son günü gələcək
bizə qonaq.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Miniatür nə deməkdir?
2. “12 miniatür” fortepiano pyesləri silsiləsinə nə daxildir?
3. Qış haqqında yazılmış bir neçə mahnını xatırlayın. Bu mahnılarda musiqinin xarakteri necədir? “Musiqi notları və fəsillər” mövzusunda danışın.

MÖVZU 13-14

KEÇİLMİŞ MÖVZULARIN TƏKRARI

Bəstəkarları və xanəndələri şəkillərinə görə təyin edin.

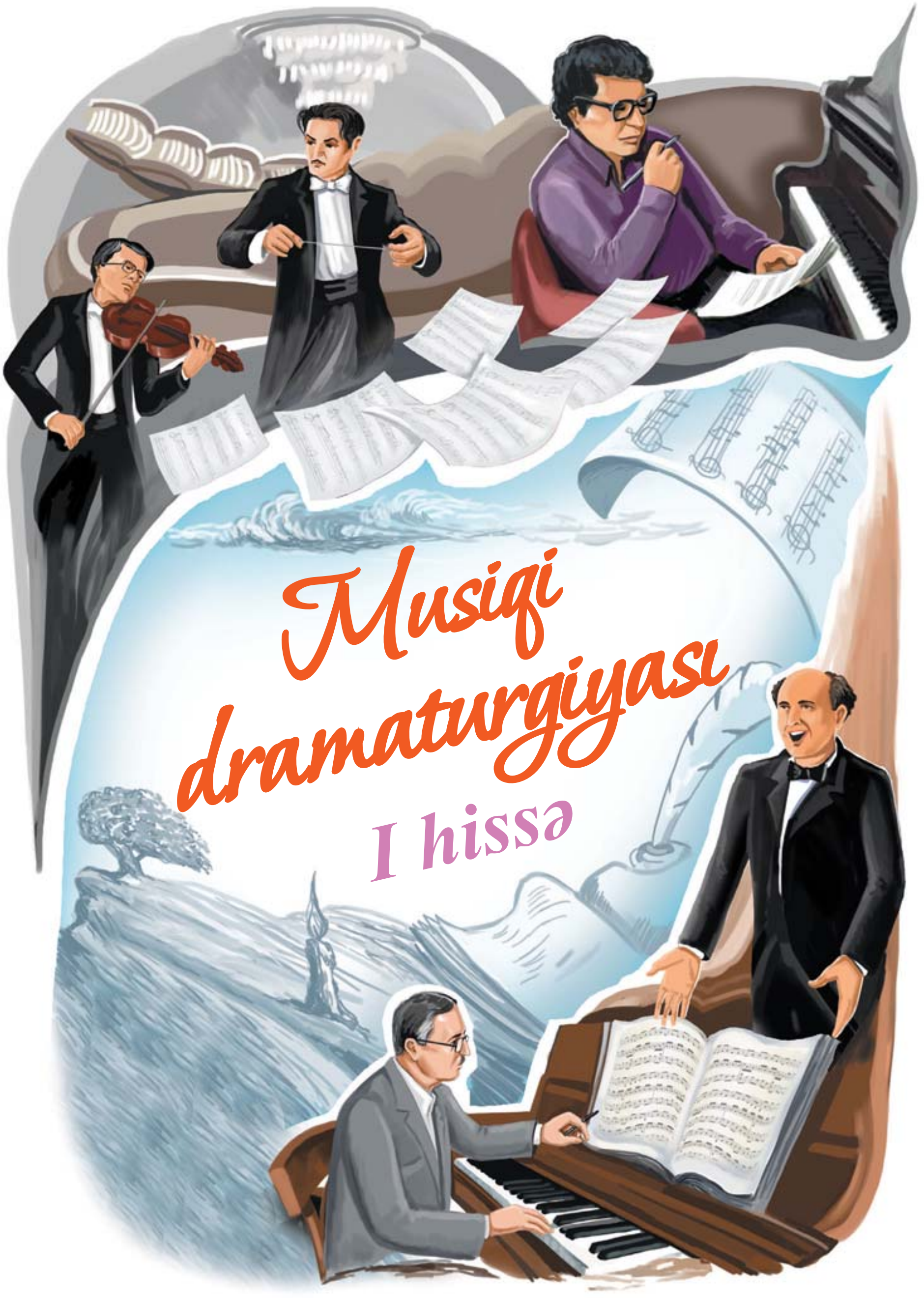
Musiqi dramaturgiyası
I hissə

MÖVZU 15

QARA QARAYEVİN "YEDDİ GÖZƏL" BALETİNİN DRAMATURGİYASI

Nizami Gəncəvi

Bəstəkar Qara Qarayevi dahi Nizaminin yaradıcılığı ilə birləşdirən onun "Yeddi gözəl" baleti və "Leyli və Məcnun" simfonik poeması olmuşdur. Nizami Gəncəvinin "Xəmsə"sinə daxil olan beş poemadan birinin motivləri əsasında yazılan "Yeddi gözəl" baleti 1952-ci ildə Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrında tamaşaya qoyulmuşdur. Tamaşanın rejissoru və baletmeysteri Pyotr Qusev, baletin səhnələşdirilməsində məsləhətçi Xalq artisti Qəmər Almaszadə olmuşdur.

Baletin qısa məzmunu belədir: Bəhram şah ov edərkən ovçu Mənzərin evinə gəlib çıxır. Elə bu vaxt şaha düşmənin hücum xəbəri çatır. Mənzər Bəhram şahla birlikdə döyüşə yollanır. Vəziri Bəhram şahı öldürmək üçün yollar axtarır. Mənzər şahı ölümdən xilas edir. Şah isə Mənzəri və onun silahdaşlarını zindana atır. Mənzərin bacısı Ayşə saraya gəlir. Şahdan xahiş edir ki, qardaşı Mənzəri və onun dostlarını azad etsin. Şah Ayşəni qətlə yetirir.

"Yeddi gözəl" baletindən

Mənzər və onun silahdaşları zindandan qaçırlar. Şahın adamları kəndlilərin zəmisinə od vurur. Xalq ayağa qalxır. Bəhram şah ölkədən qovulur.

"Yeddi gözəl" baletindən "Adajio"

Musiqi dinləyək

Qara Qarayev.

"Yeddi gözəl" baletindən "Adajio"

"Adajio"da Ayşənin xarakteri təsirli melodiyada öz əksini tapır. Ağır tempdə səslənən rəqsin melodik elementləri Ayşənin ölüm səhnəsinə qədər bir neçə dəfə yada salınır. Yəni bir növ ana xətti rolunu oynayır.

Musiqi dinləyək
Qara Qarayev.
"Yeddi gözəl" baletindən "Gözəllər gözəli"

Baletdə yeddi xalqın musiqisi əsasında yeddi gözəl obrazı yaradılmışdır: "Hind gözəli", "Bizans gözəli", "Xarəzm gözəli", "Slavyan gözəli", "Məğrib gözəli", "Çin gözəli", "Gözəllər gözəli". Bu baletdə konsert pyesi kimi səslənən ritmik "Vals" dövrümüzün ən gözəl əsərlərindən hesab olunur.

Musiqi dinləyək
Qara Qarayev.
"Yeddi gözəl" baletindən "Vals"

Yeni mahnı öyrənək

AZƏRBAYCANA GƏLSİN

Musiqisi Tofiq Quliyevin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.

I
Vətənimin seyrinə çağırıram elləri,
Sərvət görmək istəyən Azərbaycana gəlsin!
Bəzənib başdan-başa şəhərləri, kəndləri,
Cənnət görmək istəyən Azərbaycana gəlsin!

II
Payızında, qışında, baharında, yazında,
Dinir dostluq nəğməsi könüllərin sazında.
Sabaha addımlayan mərd oğlunda, qızında,
Qeyrət görmək istəyən Azərbaycana gəlsin!

III
Bağçaları, bağları zavalsızdır qış-bahar,
Məhəbbəti, şöhrəti dolaşır diyar-diyar.
Üçrəngli bayraq altda alnıaçıq, bəxtiyar
Millət görmək istəyən Azərbaycana gəlsin!

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. "Yeddi gözəl" baletinin əsas obrazları hansılardır?
2. "Azərbaycana gəlsin" mahnısında yurdun gözəllikləri hansı musiqi ifadə vasitələri və sözlərlə təsvir edilir? Mahnını dinləyərkən təsəvvür etdikləriniz haqqında danışın.
3. "Yeddi gözəl" baleti haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

MÖVZU 16

ARİF MƏLİKOVUN "MƏHƏBBƏT ƏFSANƏSİ" BALETİNİN DRAMATURGİYASI

Arif Məlikov

Bəstəkar Arif Məlikov "Məhəbbət əfsanəsi" baletini türk şairi Nazim Hikmətin "Fərhad, Şirin, Məhmənə Banu və Dəmirdağın suyu" pyesi əsasında yaratmışdır. "Məhəbbət əfsanəsi" baletində "Hümayun", "Çahargah", "Segah", "Bayatı-Kürd" muğamlarından istifadə edilib.

Nazim Hikmət

Nazim Hikmət Fərhadın timsalında sevgisi uğrunda mübarizə etməyi bacaran bir surət yaradıb. Onun yaratdığı obrazda Vətənə və xalqa sevgi əks olunur. Baletin qısa məzmunu belədir: Fərhadın tikdiyi saray hazır olur. Hökmdar Məhmənə Banu və Şirin saraya baxmağa gəlirlər. Fərhad Şirini görür və onu sevir. Xalq quraqlıqdan əziyyət çəkdiyi üçün hökmdar Məhmənə Banu Fərhad ilə belə bir şərt kəsir: əgər Bisütun dağını yarıb susuz qalan xalqı suya qovuşdursa, onlara xeyir-dua verəcək. Xalq Fərhada böyük ümid bəsləyir. Əsərin sonunda Fərhad Bisütun dağını yarıb xalqın etimadını doğruldur.

"Məhəbbət əfsanəsi" baletindən

Musiqi dinləyək

Arif Məlikov.

"Məhəbbət əfsanəsi" baletindən "Təlxəklərin rəqsi"

Notla oxuyaq və dinləyək

Türk qızlarının rəqsi
(II pərdə)

Yeni mahnı öyrənək

DOĞMA DİYAR

Musiqisi Ramiz Mirişlinin,
sözləri Məmməd Arazındır.

I

İstəyi nur, arzusu nur,
Hər qayası Koroğludur.
Qəhrəmanlar nər oğludur
Bu torpağın, bu diyarın.

Nəqərat:
Nəğməlidir qışı, yazı,
Arpaçayı, Xan Arazı.
Taleyini Günəş yazıb
Bu torpağın, bu diyarın.

II

Uşaqları qızıl lalə,
Gülüşləri gur şəlalə,
Ağ evləri bir ağ lalə
Bu torpağın, bu diyarın.

Nəqərat:

III

Əhd-ilqara düz ellərdir,
Süfrəsi gen düzənlərdir.
Çiçək tacı gözəllərdir
Bu torpağın, bu diyarın.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. "Məhəbbət əfsanəsi" baletində bir neçə Azərbaycan muğamının intonasiyalarından istifadə olunub. Sizcə, bəstəkar bunu nə məqsədlə edib?
2. "Doğma diyar" mahnısında yurdun təbiəti necə tərənnüm edilir?
3. "Məhəbbət əfsanəsi" baleti haqqında şifahi təqdimat hazırlayın.

MÖVZU 17

ORATORİYANIN DRAMATURGİYASI

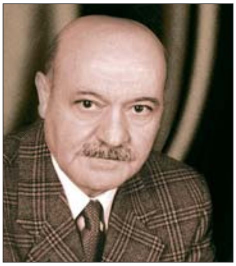

Vasif Adıgözəlov

Oratoriya — xor, solistlər və simfonik orkestr üçün nəzərdə tutulmuş irihəcmli musiqi əsəridir. "Oratoriya" sözünün latın dilindən tərcüməsi, "oro" danışıram, yalvarıram deməkdir. Oratoriya operadan səhnə hərəkətlərinin olmaması, kantatadan böyük ölçüsünə və şaxələnən süjet xəttinə malik olması ilə fərqlənir.

Azərbaycanda oratoriya janrında Cahangir Cahangirov, Vasif Adıgözəlov, Ramiz Mustafayev, Oqtay Rəcəbov nümunəvi əsərlər yaradıblar. Cahangir Cahangirovun "Sabir", Vasif Adıgözəlovun "Qarabağ şikəstəsi", Oqtay Rəcəbovun "Heydər", Ramiz Mustafayevin "Hüseyn Cavid" oratoriyaları ölkəmizdə və bütün dünyada tanınmış əsərlərdəndir.

Vasif Adıgözəlovun "Qarabağ şikəstəsi" oratoriyası yeddi hissədən ibarətdir. Oratoriya Qarabağa həsr olunmuş şeirlə başlayır. Əsərin sonuncu hissəsində bəstəkar "Qarabağ şikəstəsi" zərbi-muğamından bütünlüklə istifadə etmişdir.

Simfonik orkestr,
xor, solistlər

Musiqi dinləyək

Musiqisi Vasif Adıgözəlovun, sözləri Teymur Elçinindir.
"Qarabağ şikəstəsi" oratoriyasının VII hissəsi

Bu oratoriyada dinlənilən hissədən əlavə xor epizodları, vokal nümunələri və simfonik orkestrin ifasında musiqi parçaları da vardır.

Göründüyü kimi, musiqi və mətn arasında vəhdət oratoriyanın dramaturgiyasını tədricən inkişaf etdirir. Sonda təntənəli "Qarabağ şikəstəsi" xorun ifasında səslənir.

Yeni mahnı öyrənək

LALƏLƏR

Musiqisi Telman Hacıyevin,
sözləri Aslan Aslanovundur.

I

Yazın əvvəlində Gəncə çölündə,
Çıxıbdır yenə də düzə lalələr.
Yağışdan islanmış yarpaqlarını
Səriblər çəmənə, düzə lalələr...

Nəqərat:
Lalələr... lalələr...
Lalələr... lalələr...

II

Xəyalımdan nələr gəlib, nə keçər,
Yaz gələr, ellərə durnalar köçər.
Bulaqlar samovar, ağ daşlar şəkər,
Bənzəyir çəməndə közə, lalələr...

Nəqərat:
Lalələr... lalələr...
Lalələr... lalələr...

III

Meylim üzündəki qara xaldadır,
Hicranın əlacı ilk vüsaldadır.
Nə vaxdır Bakının gözü yoldadır,
Bir qonaq gələsiz bizə, lalələr...

Nəqərat:
Lalələr... lalələr...
Lalələr... lalələr...

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Oratoriya, opera və kantata janrlarının oxşar və fərqli cəhətləri hansılardır?
2. Azərbaycan bəstəkarlarından kimlər oratoriya janrında əsərlər yaradıb?
3. “Lalələr” mahnısının ən məşhur ifaçısı kim olub? Araşdırma aparın və bu ifaçı haqqında danışın. Necə düşünürsünüz mahnıda hər kuplet mövzunu necə tamamlayır?

MÖVZU 18

ƏŞRƏF ABBASOVUN "QARACA QIZ" BALETİNİN DRAMATURGİYASI

Əşrəf Abbasov

Süleyman Sani Axundov

Bəstəkar Əşrəf Abbasov "Qaraca qız" baletini Süleyman Sani Axundovun "Qorxulu nağıllar" silsiləsindən olan eyniadlı hekayə əsasında yazmışdır. Baletin librettosunu Əfrasiyab Bədəlbəyli yazmışdır.

"Qaraca qız" baleti uşaqlar üçün yazılmış ilk irihəcmli musiqi əsəridir.

Əsərin məzmunu belədir: Qaraca qız kimsəsizdir. O, bağban Piri babanın daxmasında yaşayır. Piri baba onu nəvəsi kimi əzizləyir. Günlərin bir günü ağanın qızı Ağca həyətdə gəzərkən Qaraca qızı görür və onlar dostlaşırlar. Lakin Ağcanın zalım anası bu dostluğu qadağan edir. Ağca yalnız atasının köməyi ilə Qaraca qızla arabir görüşür. Bir gün ağaların məclisində Qaraca qızla Ağca qaraçı rəqsi edir. Bu xanımın xoşuna gəlmir və o Ağcanı cəzalandırır.

Qaraca qızla Ağcanın dostluğu Piri babanı da narahat edir. O, ağaların bu dostluğa münasibətini və onun nə ilə nəticələnəcəyini yaxşı bilir.

Bir gün Qaraca qızın sevimli rəfiqəsi Ağcanı ilan çalır. Qaraca qız onu xilas edərkən zəhərlənir. Ağca sağalır, Qaraca qız isə Piri babanın qucağında dünyasını dəyişir.

Musiqi dinləyək

Əşrəf Abbasov. *"Qaraca qız" baletindən "Qaraca qızla Ağcanın dueti"*

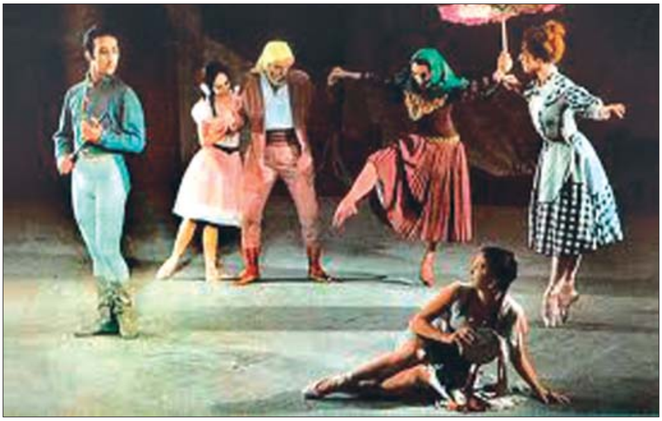

"Qaraca qız" baletindən

“Qaraca qızla Ağcanın dueti” “Qaraca qız” hekayəsi əsasında yaradılmışdır. Lakin bir qədər ritmi dəyişilmiş şəkildə, zarafat xarakterində səslənir.

Yeni mahnı öyrənək

ƏSGƏR QARDAŞLAR

Musiqisi Nailə Mirməmmədlinin,
sözləri Zəminə Xınalınındır.

I

Mətin addımların döyüntüsündən
Lərzəyə düşübdür düşmən ordusu.
Əsgər qardaşların uca boyundan
Qorxuya düşübdür düşmən ordusu.

Nəqərat:
Geriyə yol yoxdur, yalnız irəli!
Açılan sabahlar gözləyir sizi.
Sevib-sevindirin siz qəlbimizi,
Yaşayın, var olun, əsgər qardaşlar!

Analar fəxr edir, bacılar sevir,
Sizin qədrinizi bütün el bilir.
Sevincdən xalqım da göz yaşın silir,
Sevinin, şad olun, əsgər qardaşlar!
Yaşayın, var olun, əsgər qardaşlar!

II

Ürək döyüntüsü, qəlb çırpıntısı,
Qaranlıq gecənin tez açılması,
Nurlu sabahların işıq saçması
Sizin əlinizdə, əsgər qardaşlar.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Süleyman Sani Axundov “Qaraca qız” hekayəsində uşaqların taleyini hansı çalarlarla təsvir edib?
2. “Qaraca qız” baletində hansı musiqi janrı Ağca ilə Qaraca qız obrazlarının dostlaşmasına səbəb olur?
3. “Qaraca qız” baleti haqqında qısa şifahi təqdimat edin. Baletin ən maraqlı obrazları Qaraca qız və Ağcanın musiqi vasitəsilə ifadəsindən danışın.

MÖVZU 19

MÜSLÜM MAQOMAYEVİN "ŞAH İSMAYIL" OPERASININ DRAMATURGİYASI

Müslüm Maqomayev

Bəstəkar Müslüm Maqomayev "Şah İsmayıl" operasını eyniadlı dastan əsasında yaratmışdır. Operanın ilk tamaşası rejissor Hüseyn Ərəblinskinin quruluşunda oynanılmışdır. "Şah İsmayıl" operası Müslüm Maqomayevin ilk iri həcmli əsəridir.

Operanın qısa məzmunu belədir: xain vəzir rəmmal vasitəsilə Aslan şaha xəbər çatdırır ki, oğlu onu öldürə bilər. Aslan şah xalq arasında şöhrət tapmış oğlu İsmayılın onun taxt-tacına sahib çıxacağından çox narahatdır. O, həyəcan içində məşhur ariyasını oxuyur. Aldığı xəbərdən narahat olan şah oğlunu uzaq ölkələrə, yeni torpaqlar fəth etməyə göndərir. Aslan şah düşünür ki, o, döyüşlərdə həlak olacaq və bununla da təhlükədən can qurtaracaq.

Səfərdə Şah İsmayıl ərəb qəbilələri ilə rastlaşır və qəbilə başçısının qızı Gülzara vurulur. Gülzarın atası İbn Tahir qızı Əbu Həmzəyə ərə verməyə hazırlaşır. Atası Gülzarı götürüb başqa yerə köçməyə qərar verir. Gülzarın axtarışına çıxan Şah İsmayıl Ərəbzəngi ilə rastlaşır və döyüşdə ona qalib gəlir. Lakin Ərəbzənginin qadın olduğunu bilir və onu bağışlayır.

Musiqi dinləyək

Müslüm Maqomayev.

"Şah İsmayıl" operasının I pərdəsindən "Aslan şahın ariyası"

"Şah İsmayıl" operasından

Musiqi dinləyək

Müslüm Maqomayev.

"Şah İsmayıl" operasından "Ərəblərin yeni düşərgəsində Gülzarla tacirin toyu"

Şah İsmayıl döyüşlərdən qalibiyyətlə çıxır və Gülzarı da götürüb vətənə qayıdır. Hadisələr elə cərəyan edir ki, Aslan şah dünyasını dəyişir. Şah İsmayıl taxt-taca sahib olur.

Yeni mahnı öyrənək

ŞİRİN DİL

Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri Kərkük bayatılarıdır.

I

Şirin dil, şirin dil,
Al bağrımı, şirin dil.
Nə deyirsə yad desin,
Öz dilimdi şirin dil.

Nəqərat:
Şirin düşər,
Zülf üzə şirin düşər.
Fərhad qaya çapanda
Yadına Şirin düşər.

II

Şirin dil, şirin dil,
Ana dilim, şirin dil.
Həm təbibdi, həm məlhəm
Şirin söhbət, şirin dil.

III

Şirin kimi, şirin kimi,
Gözəl sev Şirin kimi.
Sevən gənclər istərəm
Fərhadla Şirin kimi.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. "Şah İsmayıl" operasındakı obrazlar və operadakı hadisələr necə inkişaf edir?
2. Operada Şah İsmayılın taxt-taca sahib olmasına qədər gedən yol hansı musiqi ifadə vasitələri ilə müşayiət edilir?
2. Emin Sabitoğlunun "Şirin dil" mahnısında kərkük xalqının arzuları necə ifadə olunub?

MÖVZU 20

ƏFRASİYAB BƏDƏLBƏYLİNİN "QIZ QALASI" BALETİNİN DRAMATURGİYASI

Əfrasiyab Bədəlbəyli

Bəstəkar Əfrasiyab Bədəlbəylinin "Qız qalası" baleti Azərbaycanın ilk milli baletidir. Baletin librettosu da bəstəkara məxsusdur. Rəqslərin quruluşu Qəmər Almaszadənindir. Librettonun mövzusu Qız qalası haqqında əfsanədən götürülmüşdür. Əsərdə azadlıq, məhəbbət və xoşbəxtlik uğrunda mübarizədən danışılır.

Qız qalası haqqında xalq arasında bir neçə əfsanə dolaşır. Bütün əfsanələrin sonunda qız özünü qalanın başından dənizə atır. Məhz buna görə də qala Qız qalası adlanır.

Əfrasiyab Bədəlbəylinin "Qız qalası" baleti də bu əfsanələrdən biri əsasında yazılıb. Baletin baş qəhrəmanları Gülyanaqla Poladdır. Polad əsl qəhrəmandır və Gülyanağın sevgisini qazanıb. Zəhmli Cahangir xan haqqında qədim rəvayət nəsildən-nəslə keçərək yayılıb və onu bu dastanın mənfi qəhrəmanına çevirib. Cahangir xan Gülyanağın atasıdır. O, qızının səadətinə mane olur. Gülyanağı Poladdan ayırmaq istəyir. Gülyanaq bir şərtlə razı olur: dənizin ortasında hündür qala tikilməlidir. Baletin sonunda Poladla xan döyüşür və xan məğlub olur. Gülyanaq isə Poladın məğlub oluğunu zənn edib, özünü qaladan dənizə atır və qala əbədi olaraq Qız qalasına çevrilir.

"Qız qalası" baletindən

Musiqi dinləyək

Əfrasiyab Bədəlbəyli.

"Qız qalası" baleti. I pərdədən "Adajio"

"Adajio" "Şüştər" klassik Azərbaycan muğamına əsaslanıb. Üçhissəli quruluşa malik olan "Adajio"nun orta hissəsində zərif vals səslənir.

Gülyanaqla Poladın "Adajio"su

Yeni mahnı öyrənək

BAKI MAHNISI

Musiqisi Tofiq Quliyevin,
sözləri Ənvər Əlibəylinindir.

I

Bakı, əziz şəhər, mehriban diyar,
Sinəndə boy atıb oldum bəxtiyar,
Səndə ilk eşqimin yadigarı var.

Nəqərat:
Sən mənim söhbətim,
Şərəfim, şöhrətim,
Tükənməz dövlətim, əzizimsən.
Sən mənim söhbətim,
Şərəfim, şöhrətim,
Tükənməz dövlətim, əzizimsən,
Gözəl Bakı!

II

Ürəyim səninlə edir iftixar,
Xəzərin qoynunda saldın buruqlar.
Qəlbimdə qəlbinin hərarəti var.

Nəqərat:

III

Baxdıqca doymuram gözəlliyindən,
Şirin nəğmə qədər sevimlisən sən.
Hər yerdə, hər yanda deyəcəyəm mən.

Nəqərat:

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. "Qız qalası" baleti hansı əfsanə əsasında yazılmışdır?
2. "Qız qalası" baletində hansı xalq musiqi nümunələrindən istifadə olunmuşdur? Araşdırma aparın və deyin.
3. Baletin baş qəhrəmanlarının ilk ifaçıları kim olmuşdur? Araşdırın və bu mövzuda təqdimat hazırlayın.

MÖVZU 21

MUSA MİRZƏYEVİN "ROMANTİK VALS-POEMA"SI VƏ İOHANN ŞTRAUSUN "VYANA MEŞƏSİNİN NAĞILLARI" ƏSƏRLƏRİNİN DRAMATURGİYASI

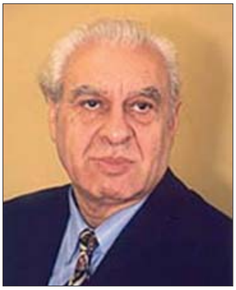

Musa Mirzəyev

İohann Ştraus (oğul)

İnstrumental ifa üçün nəzərdə tutulmuş lirik xarakterli əsərə vals-poema deyilir. Bəstəkar Musa Mirzəyevin "Romantik vals-poema"sı Böyük Simli Alətlər Orkestri üçün bəstələnmişdir. Əsərin əsas mövzusunu əvvəlcə orkestrin I skripkaçıları, sonra isə II skripkaçıları ifa edirlər. Reprizada əsas mövzu altlar, violonçellər tərəfindən səslənir. Əsərdə sonata forması elementləri özünü göstərir. Musa Mirzəyevin "Romantik vals-poema"sı vals tempində yazılmışdır.

Musiqi dinləyək
Musa Mirzəyev.
"Romantik vals-poema" əsərindən bir parça

Vals janrının yaradıcısı Avstriyanın paytaxtı Vyanada yaşayan ata İohann Ştrausdur. İohann Ştrausun böyük oğlunun da adı İohann idi. Oğul İohann Ştraus ilk konsertini verəndə ata Ştrausun 40, oğulun isə 20 yaşı vardı. Oğul İohann Ştrausun bütün dünyada tanınan əsərlərindən biri "Vyana meşəsinin nağılları" valsıdır. Bəstəkar bu əsərin əsas mövzusunun motivini bülbül cəh-cəhindən götürmüşdü.

Musiqi dinləyək
İohann Ştraus.
"Vyana meşəsinin nağılları" valsı. Əsas melodiyadan bir parça

İki musiqi əsərinin oxşar və fərqli cəhətləri

M.Mirzəyevin "Romantik vals-poema"sı

İ.Ştrausun "Vyana meşəsinin nağılları" valsı

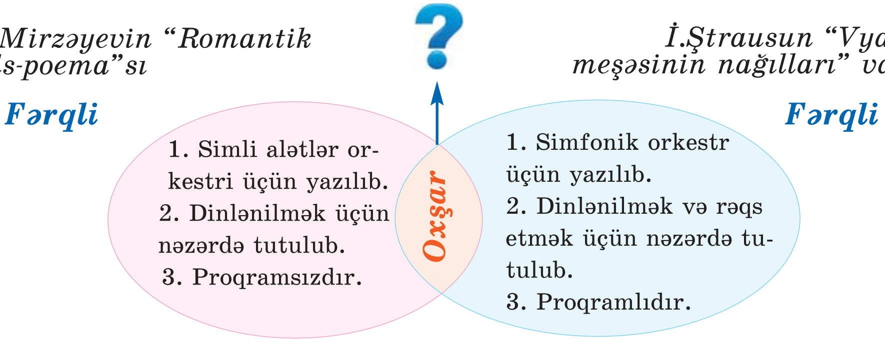

MÖVZU 21

Notla oxuyaq

“GÖRÜŞ” FİLMİNDƏN VALS

Musiqisi Tofiq Quliyevindir

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. “Romantik vals-poema” hansı ifa üçün nəzərdə tutulub?
2. “Vyana meşəsinin nağılları” valsının əsas mövzusunun motivi haradan götürülüb?
3. “Romantik vals-poema” ilə “Vyana meşəsinin nağılları” valsının oxşar xüsusiyyətləri nədir? Bu haqda danışın.

MÖVZU 22-23

KEÇİLMİŞ MÖVZULARIN TƏKRARI

Verilmiş təsvirlərə görə opera və baletlərin adını təyin edin.

Musiqi dramaturgiyası
II hissə

MÖVZU 24

VƏTƏN MÖVZUSU VƏ MUSİQİ

Mixail Oginski

Bəstəkarlar əsərlərində həmişə Vətən mövzusuna müraciət etmişlər. Belə bəstəkarlardan biri də Polşa bəstəkarı Mixail Oginskidir.

Frederik Şopeni və Mixail Oginskini vətənə, xalqa, onun mədəniyyətinə, incəsənətinə və musiqisinə olan hədsiz məhəbbət birləşdirir. Bəstəkar vətənində azadlıq uğrundakı döyüşlərə yardım məqsədilə var-dövlətini inqilabçılara vermişdir. İnqilab yatırılandan sonra böyük bəstəkar da azadlıq mücahidləri ilə birlikdə vətəni tərk etmişdir. Qürbətdə onun yazdığı ilk əsər məşhur "Vətənlə vidalaşma" polonezidir. Bu əsər bütün dünyada "Oginski polonezi" kimi tanınır.

Musiqi dinləyək
Mixail Oginski.
"Vətənlə vidalaşma" polonezi

"Vətənlə vidalaşma" polonezindən

Bu əsər fortepiano üçün yazılmasına baxmayaraq, sonradan simfonik orkestr üçün işlənərək dünyanın musiqi salonlarında səslənmişdir. Əsər Azərbaycanda da sevilmişdir. "Vətənlə vidalaşma" polonezi tar və fortepiano alətlərində məşhur musiqiçilərimiz, o cümlədən tarzənlərdən Xalq artistləri Hacı Məmmədov, Ramiz Quliyev və digərləri tərəfindən ifa olunmuşdur.

BUNU DA BİLİN

Polonez qədim Polşa xalq rəqsidir. Polonez Avropa ölkələrində XVIII əsrdən başlayaraq geniş yayılmışdır. Polşa bəstəkarı Frederik Şopenin fortepiano musiqi aləti üçün çoxsaylı polonezləri vardır.

Yeni mahnı öyrənək

AZƏRBAYCAN

Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri Bəxtiyar Vahabzadənindir.

I

Azərbaycan, sənsən mənim
Ülviyyətim, şan-şöhrətim!
Adın mənim öz adımdır,
Sənsiz mənim nə qiymətim,
Azərbaycan, Azərbaycan!

Nəqərat:
Biz tarixə sığınmadıq,
Dünən vardıq, bu gün varıq.
Biz dostluğa güvənərək
Gələcəyə addımlarıq,
Azərbaycan, Azərbaycan!

II

Nəfəsimiz Babəklərin,
Sabirlərin od nəfəsi.
Mahnımızda yaşar bizim
Babaların ayaq səsi,
Azərbaycan, Azərbaycan!

III

Azərbaycan, mənim eşqim,
Mənim andım, mənim anam.
Mən də sənin bir parçanam,
Azərbaycan, Azərbaycan!

Yallı xarakterli, aramlı tempə malik olan "Azərbaycan" mahnısı doğma vətənimizə həsr olunmuş çoxsaylı mahnılardan biridir.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Polonez nədir?
2. Mixail Oginskinin Vətən sevgisi dünya musiqisinə hansı əsəri bəxş etdi?
3. "Vətənpərvərlik ruhunda yazılmış musiqi əsəri" mövzusunda danışın. Mahnının nəqəratını izah etməyə çalışın. Nəqəratdakı fikrin musiqi vasitəsilə ötürülməsi necə reallaşıb?

MÖVZU 25

FİKRƏT ƏMİROVUN “SEVİL” OPERASININ DRAMATURGİYASI

Cəfər Cabbarlı

Fikrət Əmirovun Cəfər Cabbarlının eyniadlı əsəri əsasında yazdığı “Sevil” operası Azərbaycan qadınının azadlıq mübarizəsinə həsr olunub. Operanın baş qəhrəmanı Sevildir. Sevil qadın azadlığı uğrunda mübarizəyə qalxmış qadınların ümumiləşdirilmiş obrazıdır. Operada “Sevilin ariya”sı Şüştər muğamının intonasiyalarına əsaslanır.

Əsərin digər obrazı Balaşın kobudluğu Sevilə əzab verir. Sevil öz hüquqlarının müdafiəsinə qalxır, çadrasını ataraq evi tərk edir.

İllər ötür... Balaşın bacısı Gülüşün evində Gündüzün ad günü keçirilir. Atakişi və Babakişi də buradadırlar. Balaş məclisə gəlir. Gündüz atasını tanımır. Balaş tamamilə dəyişmiş, Moskvada təhsil almış Sevildən üzr istəyir və bağışlanmasını xahiş edir. Sevil isə onu heç vaxt bağışlamayacağını söyləyir.

“Sevil” operasından

“Azad qadın” heykəli

Musiqi dinləyək

Fikrət Əmirov.

“Sevil” operasının III pərdəsindən “Balaşın ariyası”

BUNU DA BİLİN

Böyük Azərbaycan bəstəkarı Fikrət Əmirov ciddi janrda əsərlər yazmaqla bərabər, uşaqları da yaddan çıxarmamış və onlar üçün çoxlu sayda mahnılar yazmışdır. Onun “Bip-bipin nəğməsi”, “Bizim həyət”, “Odlar ölkəsi”, “Qatar”, “Quzum” mahnılarını uzun illərdir uşaqlar sevə-sevə oxuyurlar.

Yeni mahnı öyrənək

“SEVİL” OPERASINDAN “ATAKİŞİNİN KUPLETLƏRİ”

Musiqisi Fikrət Əmirovundur

I

Ay sənə qurban inəklər,
Balam nə vaxt iməklər?!
Sənə qurban inəklər,
Balam nə vaxt iməklər?!

II

Ay sənə qurban sərçələr,
Bu balam nə vaxt dirçələr?!
Sənə qurban sərçələr,
Balam nə vaxt dirçələr?!

III

Ay sənə qurban alçalar,
Balam nə vaxt əl çalar?!
Gündüz balam əl çalar,
Gözəl qızlar oynayar, hey!

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. “Sevil” operası kimin eyniadlı əsəri əsasında yazılıb?
2. “Sevilin ariyası” hansı muğamın intonasiyalarına əsaslanır?
3. Fikrət Əmirovun hansı uşaq mahnıları var?

MÖVZU 26

FİKRƏT ƏMİROVUN "SEVİL" OPERASINDAN "DİLBƏRİN NƏĞMƏSİ" İLƏ JORJ BİZENİN "KARMEN" OPERASINDAN "XABANERA" ARASINDA ƏLAQƏLƏR

"Sevil" operasından Dilbər obrazı

Fikrət Əmirovun "Sevil" operasında baş qəhrəmanlardan biri də Dilbər obrazıdır. Bəstəkar bu obrazın daxili cizgilərini açmaq üçün Argentina xalq rəqsi tanqonun ritmlərindən istifadə edib. "Dilbərin nəğməsi"ndə o, musiqi ifadə vasitələrinin köməyi ilə Dilbəri cılız xəyallarla yaşayan qadın obrazı kimi göstərə bilib.

Musiqi dinləyək
Fikrət Əmirov.
"Sevil" operasından "Dilbərin nəğməsi"

Bəstəkar Fikrət Əmirov Dilbər obrazı üçün ironik və kəskin zarafat şəklində, Avropa tərzində bir melodiya yaratmışdır. Bu yolla o, həm də Balaşın faciəsini açır.

Musiqi dinləyək
Jorj Bize.
"Karmen" operasından "Xabanera"

Jorj Bize

"Karmen" operasını fransız bəstəkarı Jorj Bize Prosper Merimenin eyniadlı novellasının motivləri əsasında yazmışdır. "Sevil" operasındakı Dilbər obrazı kimi, qaraçı qızı Karmen də ətrafdakıların diqqətini özünə cəlb etmək üçün əlindən gələni edir. Operanın digər qəhrəmanları Don Xoze və Mikaeladır. Karmenlə münasibətləri üzündən Xozenin başı çox bəlalar çəkir.

"Karmen" operasından Karmen obrazı

BUNU DA BİLİN

"Xabanera" Kuba dənizçilərinin mahnısıdır. "Xabanera" həm də Kuba xalq rəqsidir. Bu rəqs öz ritmlərinə görə tanqoya bənzəyir. "Xabanera" XIX əsrin ikinci yarısında Latın Amerikasında çox sevilirdi.

Mahnını yada salaq və oxuyaq

ODLAR ÖLKƏSİ

Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.

I

Qəlbini ucaltmış göyə məşəltək,
Bakıdır köksündə döyünən ürək,
Gülür gözlərində böyük gələcək.

Nəqərat:
Eşitsin obalar, ellər bu səsi,
Bu gün bayram edir Odlar ölkəsi.

II

Dostluğun eşqiylə ucalırıq biz,
Gül açır, bar verir diləklərimiz,
Bir vurur hər zaman ürəklərimiz.

Nəqərat:

III

Sevinclə ötüşür onun hər anı.
Dillərdə dolaşır şöhrəti, şanı,
Zəfərlər ucaldır Azərbaycanı.

Nəqərat:

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. "Xabanera" rəqsi hansı xalqa məxsusdur?
2. "Dilbərin nəğməsi" və "Xabanera" hansı janrda yazılıb?
3. "Odlar ölkəsi" mahnısında Odlar yurdu Azərbaycan necə tərənnüm olunur?

MÖVZU 27

MUSİQİDƏ BÖYÜK VƏTƏN MÜHARİBƏSİ OBRAZI

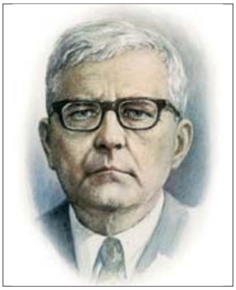

Dmitri Şostakoviç

Aleksandr Aleksandrov

1941-1945-ci illərdə Böyük Vətən müharibəsində qazanılan qələbədə azərbaycanlılardan ibarət 416-cı diviziyanın böyük rolu oldu. Faşist Almaniyasına qarşı ordu ilə bərabər, ziyalılar – şairlər, yazıçılar, rəssamlar və musiqiçilər də ayağa qalxdılar. Vətənpərvərlik, düşmənə nifrət və mübarizə əzmi yaradan mahnılar, irihəcmli musiqi əsərləri yarandı. Rus bəstəkarı Aleksandr Aleksandrovun "Müqəddəs müharibə" mahnısı, Dmitri Şostakoviçin "7-ci simfoniya"sı, Qara Qarayev və Cövdət Hacıyevin "Vətən" operası, Üzeyir Hacıbəylinin mübarizə ruhlu mahnıları əsgərləri ruhlandırdı, onların böyük şücaət göstərmələrinə kömək etdi.

Musiqini yada salaq və dinləyək
Dmitri Şostakoviç.
"7-ci simfoniya"dan "Basqın" epizodu

XX əsrin sonu, XXI əsrin əvvəllərində də Azərbaycan bəstəkarları öz yaradıcılıqlarında Böyük Vətən müharibəsi, Qarabağ müharibəsi mövzularına müraciət edərək müxtəlif janrlarda gözəl musiqi nümunələri yaratmışlar. Firəngiz Əlizadənin Qarabağ hadisələrinə həsr edilmiş "İntizar" operası, Xalq artisti Azər Rzayevin 20 Yanvar faciəsinə həsr olunmuş "Bakı-90" simfoniyası, Oqtay Rəcəbovun "Çingiz" simfoniya-rekviyem əsəri, Faiq Sücəddinovun "Zəfər" simfonik poeması müharibə mövzusuna həsr olunmuş əsərlərdəndir.

Aleksandr Laktionov. "Cəbhədən məktub"

MÖVZU 27

Mahnı oxuyaq

VƏTƏN ƏMANƏTİ

Musiqisi və sözləri Şahin Musaoğlunundur.

Döyüşlərdə bərkiyəcək son sözünü demək üçün,
Haqq yolundan dönməyəcək azadlığa yetmək üçün.

Nəqərat:
Əsgər, Vətən əmanəti, yurd əmanəti,
Əsgər, ocaq əmanəti, od əmanəti.

İntiqamı alınmasa şəhidlərin, geri dönmə!
Son qələbə çalınmasa, silahınla sən öyünmə!
Nəqərat:

Atılanda düşmən üstə qollarına təpər olsun,
Göz yoldadır, qulaq səsdə, savaşımız zəfər olsun.
Nəqərat:

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. "Basqın" epizodu hansı simfoniyaya aiddir?
2. Faiq Sücəddinovun "Zəfər" simfonik poemasını dinləyin. Simfonik poemada Zəfər obrazının musiqi ifadə vasitələri ilə yaranmasından danışın.
3. "Vətən əmanəti" mahnısı haqqında kiçik şifahi təqdimat hazırlayın.

MÖVZU 28

CÖVDƏT HACIYEVİN "SÜLH UĞRUNDA" SİMFONİK POEMASININ DRAMATURGİYASI

Bəstəkar Cövdət Hacıyevin "Sülh uğrunda" simfonik poeması ilk dəfə Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının Simfonik Orkestri tərəfindən məşhur dirijor-bəstəkar Niyazinin rəhbərliyi ilə səslənmişdir.

"Sülh uğrunda" simfonik poeması — azadlıq, sülh, istiqlaliyyət uğrunda mübarizəyə həsr edilmişdir.

Simfonik poemada Cövdət Hacıyev dövrün mühüm problemlərini lirik-dramatik tərzdə əks etdirmişdir. Bu musiqi bəşəriyyəti azadlıq və tərəqqi uğrunda fəal mübarizəyə çağırır.

Simfonik orkestr

Əsər fanfar xarakterli mövzu ilə başlayır. Əsərin əsas mövzusu aşıq musiqisini xatırladır və cəld tempdə səslənir. Köməkçi mövzu xaraktercə əsas mövzu ilə təzad təşkil edir. Simfonik poemanın sonundakı təntənəli yürüş xalq birliyini xatırladır.

BUNU DA BİLİN

Fanfar — mis musiqi alətidir. Nəfəsli alətlər qrupuna daxildir. Əsasən, siqnalların ötürülməsi üçün istifadə edilir. Fanfar — həm də təntənəli və hərbi xarakterli musiqi frazalarına deyilir. Bu musiqi frazaları fanfar musiqi alətinin köməyi ilə ifa edilir.

Musiqi dinləyək

Cövdət Hacıyev.

"Sülh uğrunda" simfonik poema. Giriş, əsas və köməkçi mövzuların hərəsindən bir parça

Notla oxuyaq

Cövdət Hacıyev.

"Sülh uğrunda" simfonik poema. Əsas mövzudan bir parça

Yeni mahnı öyrənək

XUDAYAR TƏSNİFİ

Musiqisi Əlibaba Məmmədovun,
sözləri Əliağa Vahidindir.

I

Dumanlı dağların başında durdum,
Dumandan özümə bir xeymə qurdum.
Keçdi xəyalımdan öz gözəl yurdum,
Dumanlar başında dastana döndü,
Dastana döndü...
Deyirlər bülbülə çəmən yaxşıdır,
İnsançün laləzar, vətən yaxşıdır.
Şair, sorma vətən nədən yaxşıdır...
Adı gəlcək könlüm dastana döndü,
Dastana döndü...

II

Könüllər cəlb edən bu xoş mənzərə
Şövqümü artırdı şeirə, qəzələ.
Çatdıqca vətənim, elim nəzərə
Təbiət də mənə heyran göründü,
Heyran göründü...
Xəzər dənizitək eşqimlə coşdum,
Xülyalar içində sanki bihuşdum.
Vətən arzusuyla nəğmələr qoşdum,
Tufanlar qarşımda dastan göründü,
Dastana döndü...

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Cövdət Hacıyevin “Sülh uğrunda” simfonik poeması ilk dəfə hansı dirijorun müşayiəti ilə səslənmişdir?
2. “Sülh uğrunda” simfonik poema hansı xarakterli mövzu ilə başlayır?
3. “Xudayar təsnifi”ndə Vətən necə canlandırılır?

MÖVZU 29

MİGEL DE SERVANTESİN VƏ QARA QARAYEVİN EYNİADLI "DON KİXOT" ƏSƏRLƏRİNİN DRAMATURGİYASI

Migel de Servantes

İspan yazıçısı Migel de Servantesin "Don Kixot" əsəri əsasında rus kinorejissoru Q.Kozintsevin çəkdiyi eyniadlı bədii filmin musiqisini Azərbaycan bəstəkarı Qara Qarayev yazmışdır. Sonradan Qara Qarayev bu filmin musiqisi əsasında "Don Kixot" simfonik qravürlərini yaradır.

Romanda Don Kixot mürəkkəb və təzadlı xarakterli qəhrəman kimi göstərilir. Don Kixot bir tərəfdən yel dəyirmanı ilə vuruşan şöhrətpərəst, digər tərəfdən mübariz humanist kimi təqdim edilir. Romandakı obrazlara diqqət yetirək: Don Kixot, Sanço Pansa, Dulsineya. Bu obrazların xarakterində ispan xalqına xas xəyalpərəstlik nəzərə çarpır.

Qara Qarayevin əsərində də biz üç obrazla rastlaşırıq: Don Kixot, Sanço Pansa və Aldonsa obrazları. Qara Qarayevin "Don Kixot"unda komizm yoxdur. O, ədalət uğrunda mübarizə aparan, əzab çəkən, etiraz edən və sonda məhv olan bir insandır. "Don Kixot" simfonik qravürləri — "Səyahət", "Aldonsa", "Sanço Pansa", "Pavana", "Kavalkada"dan ibarət simfonik silsilədir. Simfonik silsilə "Don Kixotun ölümü" qravürü ilə başa çatır. Bu qravür bir növ silsilənin yekunudur.

Boris İvanov.
"Don Kixot"

Musiqi dinləyək
Qara Qarayev.
"Don Kixot" simfonik qravürlərindən "Aldonsa"

BUNU DA BİLİN

Migel de Servantesin dünyaca məşhur "Don Kixot" əsərinin baş qəhrəmanının adı, əslində, heç də Don Kixot Lamançski deyil. Onun əsl adı Alonso Kixanodur. Don Kixot isə sadəcə onun təxəllüsüdür.

Yeni mahnı öyrənək

SEVİNC MAHNISI

Musiqisi Tofiq Quliyevin,
sözləri Zeynal Cabbarzadənindir.

I

Xalqımın günləri
Nə gözəl, necə şən keçir.
Hər şirin arzular
Ürəyimdən keçir.
Ah!
Çala-çala min zəfər
Hər nəfər yurdumuzda,
Abad olur el-oba,
Kənd, şəhər yurdumuzda.

II

Gözəldir, a dostlar,
Vətənin toyu, bayramı.
Bu azad mahnını
Qoy söyləsin hamı.
Ah!
Çala-çala min zəfər
Hər nəfər yurdumuzda,
Abad olur el-oba,
Kənd, şəhər yurdumuzda.

Nəqarət:
Aça-aça güllərimiz,
Yaşa-yaşa ellərimiz,
Daşa-daşa sellərimiz,
Günlərimiz var!

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Migel de Servantesin "Don Kixot" əsərində əsas obrazlar hansılardır?
2. Qara Qarayevin "Don Kixot" simfonik qravürləri hansı hissələrdən ibarətdir?
3. "Don Kixot" simfonik qravürləri silsiləsi hansı hissə ilə bitir?

MÖVZU 30

MUSİQİDƏ BAYRAM MÖVZUSU

28 may 1918-ci il müsəlman Şərqində ilk dünyəvi demokratik dövlət olan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yarandığı gündür. 1990-cı ildən 28 may Respublika Günü — dövlət müstəqilliyi bayramı kimi qeyd edilir.

Məhəmməd Əmin Rəsulzadə tərəfindən əsası qoyulan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti türk və islam dünyasında ilk parlamentli respublika və ilk demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət nümunəsi idi.

Azərbaycan Demokratik Respublikası gərgin və mürəkkəb ictimai-siyasi şəraitdə cəmi 23 ay fəaliyyət göstərə bildi. Təəssüflər olsun ki, müstəqil Azərbaycan Cümhuriyyəti bolşeviklərin hücumuna məruz qaldı. Sovetlər Birliyi Azərbaycanı məcburi surətdə öz tərkibinə daxil etdi. İllər ötdü... Xalqın azadlıq arzusu sönmədi. İstiqlal ideyası yeniləndi və 1991-ci ildə Sovet imperiyasının dağılması ilə Azərbaycan bir daha öz müstəqilliyini elan etdi.

Məhz bundan sonra xalqımız hər il 28 mayı Müstəqillik Günü kimi bayram edir.

Musiqi dinləyək

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DÖVLƏT HİMNİ

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni Azərbaycan dövlətinin, onun müstəqilliyinin və birliyinin rəmzidir. Himnimizə dərin ehtiram bəsləmək hər bir vətəndaşın müqəddəs borcudur.

Hər birimiz Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himnini ayaq üstə dinləməli və oxumalıyıq.

MÖVZU 30

Yeni mahnı öyrənək

MÜBARƏK

Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Hikmət Ziyanındır.

I

Azərbaycan, bu bayram
Sənə necə yaraşır.
Nəğmə deyir Kür, Araz,
Göy Xəzər coşub-daşır.

II

Oğlun, qızın hünərdən
Çələnglər hörür bu gün,
Dostları Bakımızın
Alnından öpür bu gün.

Nəqərat:
Gülür ellərin, gülür çöllərin
Ağ günlərintək, sənin vüqarlı,
Nurlu, baharlı yaşın mübarək!

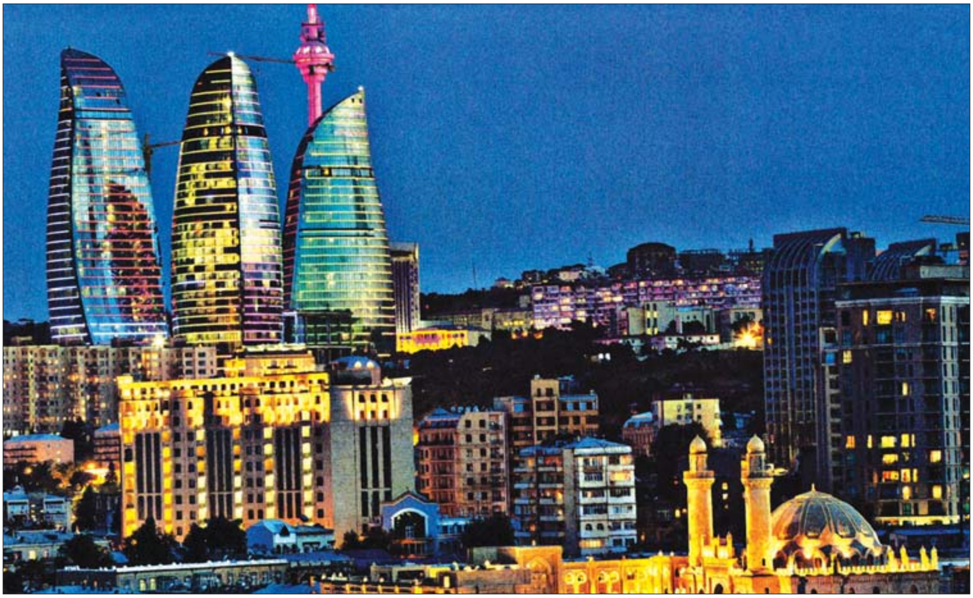

Şən, oynaq melodiyaya, cəld tempə malik olan bu mahnını ikisəsli ifa etmək lazımdır.

SUAL VƏ TAPŞIRIQLAR

1. Azərbaycan XX əsrdə neçə dəfə müstəqillik əldə edib?
2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himninin müəllifləri kimdir?
3. Azərbaycanın müstəqilliyi ilə əlaqədar şifahi təqdimat edin.

MÖVZU 31-32

KEÇİLMİŞ MÖVZULARIN TƏKRARI

Bəstəkarların və yazıçıların adlarını təyin edin.

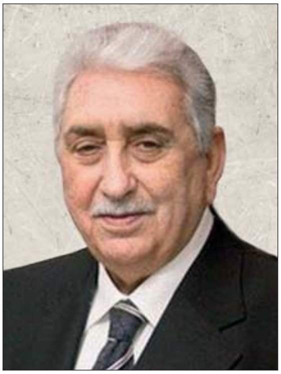

Şəkillərə baxıb musiqi əsərlərinin adını, bəstəkarlarını təyin edin.

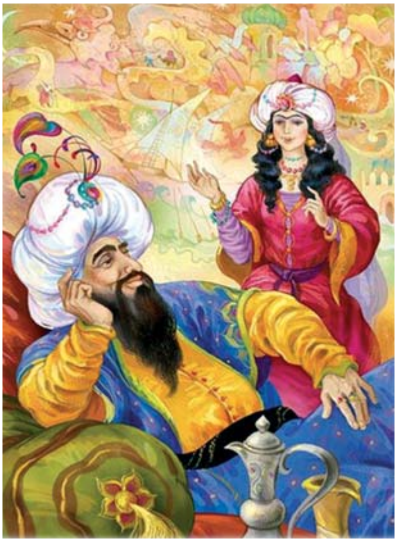

MAHNI REPERTUARI

QAÇAQ NƏBİ

Azərbaycan xalq mahnısı

QIZIL PAYIZ

Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Mirmehdi Seyidzadənindir.

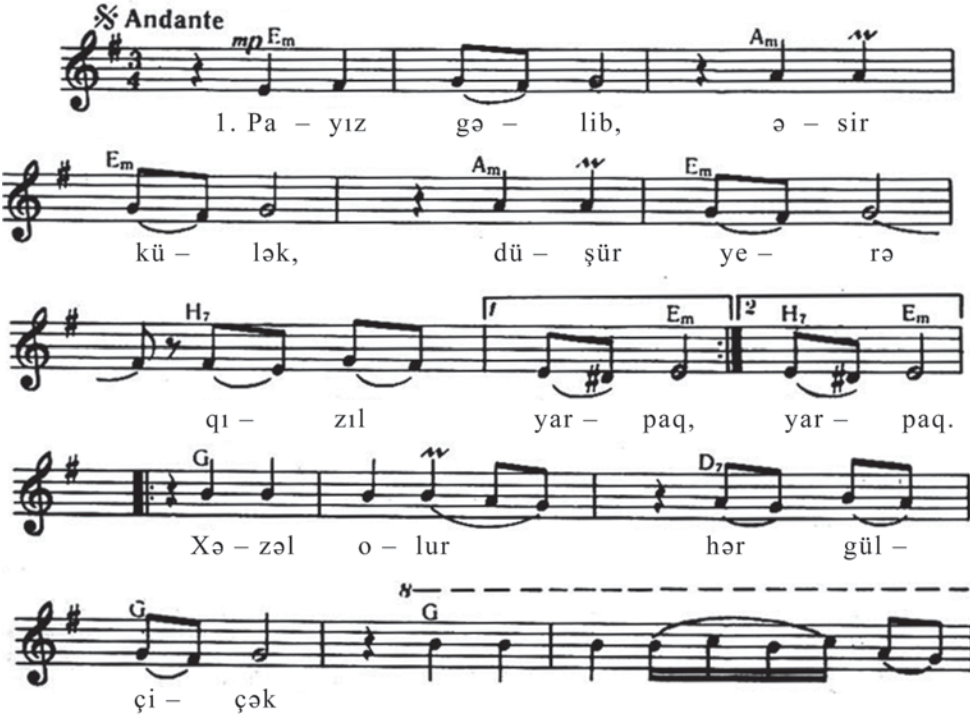

ANAM AZƏRBAYCANIM

Musiqisi Oqtay Rəcəbovun,
sözləri Adil Babayevindir.

1.
2.
şəm
qəm
ül - fə - tin şi - rin - dir
nə - fə - sin i - lıq.
ə - gər a - ra - mı - za
düş - sə ay - rı - lıq.
A - nam meh - ri - ba - nım
Son - suz mə - həb - bə - tim
A - zər - bay - ca - nım
sö - züm das - ta - nım
Düş - mə - rəm bir an - da
Ya - ra - nıb ə - bə - di
sən - dən ay - rı - mən.
mə - həb - bə - tim -
dən.

QIZLARIN XORU

Musiqisi və sözləri Üzeyir Hacıbəylinindir.

SUMQAYIT

Musiqisi Səid Rüstəmovun,
sözləri Nəsib Cəfəroğlunundur.

Tempo di marcia

GƏNCLİK MAHNISI

Musiqisi Qara Qarayevin,
sözləri Yevgeni Dolmatovskinindir.

ÇAL-OYNA

(Azərbaycan xalq mahnı-rəqsi)

LAYLA

Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Nəbi Xəzrinindir.

AZƏRBAYCANA GƏLSİN

Musiqisi Tofiq Quliyevin,
sözləri Süleyman Rüstəmindir.

DOĞMA DİYAR

Musiqisi Ramiz Mirişlinin,
sözləri Məmməd Arazındır.

LALƏLƏR

Musiqisi Telman Hacıyevin,
sözləri Aslan Aslanovundur.

ƏSGƏR QARDAŞLAR

Musiqisi Nailə Mirməmmədlinin,
sözləri Zəminə Xınalınındır.

ŞİRİN DİL

Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri Kərkük bayatılarıdır.

BAKI MAHNISI

Musiqisi Tofiq Quliyevin,
sözləri Ənvər Əlibəylinindir.

“GÖRÜŞ” FİLMİNDƏN VALS

Musiqisi Tofiq Quliyevindir

AZƏRBAYCAN

Musiqisi Emin Sabitoğlunun,
sözləri Bəxtiyar Vahabzadənindir.

“SEVİL” OPERASINDAN “ATAKİŞİNİN KUPLETLƏRİ”

Musiqisi Fikrət Əmirovundur

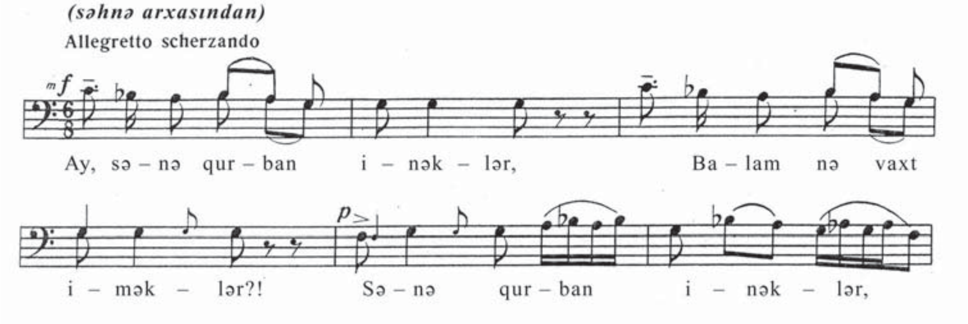

ODLAR ÖLKƏSİ

Musiqisi Fikrət Əmirovun,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.

Təntənəli

VƏTƏN ƏMANƏTİ

Musiqisi və sözləri Şahin Musaoğlunundur.

VƏTƏN YAXŞIDIR (*Xudayar təsnifi*)

Musiqisi Əlibaba Məmmədovun,
sözləri Əliağa Vahidindir.

SEVİNC MAHNISI

Musiqisi Tofiq Quliyevin,
sözləri Zeynal Cabbarzadənindir.

Nə gö- zəl, ne-cə şən ke- çir. Hər şi- rin ar - zu- lar
ü - rə - yim - dən ke- çir, Hey!
Nəqərat
Ça - la - ça - la
min zə - fər hər nə - fər, yur - du - muz - da. A - bad o - lur
el - o - ba, kənd, şə - hər Yur - du - muz - da, Yur - dum -
- da, Yur - dum - da.
A - ça - a - ça

MÜBARƏK

Musiqisi Əfsər Cavanşirovun,
sözləri Hikmət Ziyanındır.

SİNİF VƏ MƏKTƏB KONSERTLƏRİNDƏ İSTİFADƏ ETMƏK ÜÇÜN ƏLAVƏ REPERTUAR

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ DÖVLƏT HİMNİ

Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.

(Uşaq xoru üçün tərtib edəni — Rəşid Şəfəq)

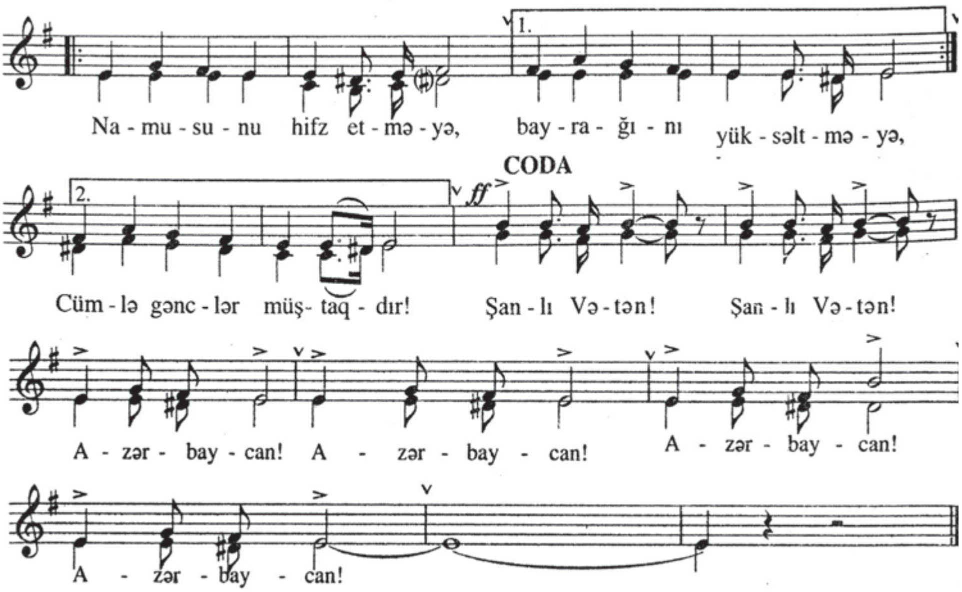

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!

Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hərbə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştaqdır!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

NOVRUZ BAYRAMI

Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Sabir Mustafanındır.

Oynaq, şən

I
Səmənini gətirin
Miz üstünə qoyun, hey!
Kos-kosanı başlayaq,
Gözəldir bu oyun, hey!

Nəqərat:
Yaz coşdurur adamı,
Gəlir Novruz bayramı!

II
Bir nimçəyə düzülsün
Yeddi löyün şirniyyat:
Qoğal, qovut, paxlava,
İydə, badam, qoz, nabat.

III
Tonqal çataq həyətdə,
Könül açsın məşəllər.
Öz bəxtini sınasın
Türfə, qönçə gözəllər.

MƏKTƏBLİNİN YÜRÜŞ MAHNISI

Musiqisi Cahangir Cahangirovun,
sözləri Ənvər Əlibəylinindir.

I

Yollarda açdıq biz səhəri.
Min kəndi gəzdik, min şəhəri.
Sancdıq dağlara şanlı zəfər
bayrağı,
Hər yerdən gözəldir bizim Vətən
torpağı.

Nəqərat:

Səfər vaxtı geniş düzlər, göy
təpələr,
Coşqun dəniz keçdik.
Keçdi şən dəstəmiz,
Yorulmadıq əsla biz.
Yorulmadı qolumuz,
İrəlidir yolumuz.

QARABAĞ

Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Ələmdar Quluzadənindir.

I

Çayım səndə, dağım səndə,
Yağış olum yağım səndə.
Göy üzündə şimşəyimsən,
Yer üzündə ürəyimsən,
Gərəyimsən, kürəyimsən,
Ay Qarabağ, bağım səndə.

Nəqərat:
Mən yanan odlara
Yanma, Qarabağ!
Sınanır Qarabağ,
Sınma, Qarabağ!

BAKI HAQQINDA MAHNI

Musiqisi Cavanşir Quliyevin,
sözləri Feyruz Məmmədovundur.

I
Nə xoşbəxtəm, doğulmuşam
Mən Bakının qucağında.

Nəqərat:
Azad quştək boy atmışam
Şən Bakının qucağında.

II
Azərbaycan Vətənimdir,
Doğma Bakı şan-şöhrətim.
Bu torpaqdan güc almışdır
Mənim dünya məhəbbətim.

III
Ulduzların gözlərilə
Gülümsəyir şəhər mənə.
Öz mehriban anam kimi,
Layla çalır Xəzər mənə.

IV
Vüqarımdır Qız qalası,
Bərkimişəm küləklərdə.
Arzum budur bu nəğməmlə
Yuva qurum ürəklərdə.

ŞƏNLİK MAHNISI

Musiqisi Musa Mirzəyevin,
sözləri Hikmət Ziyanındır.

I

Gəlin, gəlin, uşaqlar,
Şənlik edək biz yenə.
Şirin nəğmə oxuyaq
Bu sevimli Vətənə.

Nəqərat:
Görün necə bəxtiyar,
Gözəl günlərimiz var.

II

Qarmon səsi çağırır
Bu gün bizi şənliyə.
Təzə mahnı oxuyaq,
Olsun sizə hədiyyə.

III

Bu gün əziz bayramdır,
Uşaqların bayramı.
Bu gün əziz bayramdır,
Qoy şənlik etsin hamı.

IV

Süfrəmizdə qoy olsun
Təbiətin neməti.
Min illərlə yaşasın
Azərbaycan milləti!

MÜƏLLİM

Musiqisi Şəfiqə Axundovanın,
sözləri Hüseyn Abbaszadənindir.

I

Əldə qələm tutmağı
Bizə sən öyrətmisən.
Möhkəm addım atmağı
Bizə sən öyrətmisən.

Nəqərat:
Heç zaman unutmarıq
Böyük əməyini biz.
Ey mehriban dostumuz,
Əziz müəllimimiz.

II

Gəlib doğma məktəbə
Biz səndən dərs alırıq.
Alışırıq zəhmətə,
Boy atıb, ucalırıq.

ƏZİZ SİNİF RƏHBƏRİ

Musiqisi Oqtay Zülfüqarovun,
sözləri Hüseyn Abbaszadənindir.

I

Ey mehriban müəllim,
Əziz sinif rəhbəri,
Sevirsən öz balantək
Sən bütün şagirdləri.

Nəqarat:
Məsləhətin qiymətli,
Əziz sinif rəhbəri.
Xoş rəftarlı, hörmətli,
Əziz sinif rəhbəri.

II

Hər sözündə məna var,
Söhbətlərində işıq.
Xoş rəftarlı, hörmətli,
Əziz sinif rəhbəri.

III

Biz dərsdən “5” alanda
Gözün fərəhlə dolur.
Tənbəl şagird görəndə
Ürəyin məyus olur.

BİZ VƏTƏN ƏSGƏRİYİK

Musiqisi Elnarə Dadaşovanın,
sözləri Tofiq Mütəllibovundur.

I
Balaca əsgərik biz,
Hünər göstəririk biz!
Vətənin keşiyində
Ayıq dayanırıq biz!

Nəqərat:
E hey, çölləri oyat,
Öyrən hər bir oyunu!
Qoru, qoru Vətəninin
Gül-çiçəkli qoynunu!

II
Geydik əsgər paltarı,
Geydik əsgər çəkməsi.
Sülhdür bizim nəğməmiz,
Hər sözü, hər kəlməsi!

III
Sahibiyik bu yurdun,
Bu dənizin, bu çayın,
Bu Günəşin, bu Ayın,
Ellər bizə arxayın!

SÜLH GÖYƏRÇİNİYİK BİZ!

Musiqisi Rəşid Şəfəqin,
sözləri Zahid Xəlilindir.

Xor: Göyərçinik biz,
Sülh quşuyuq biz.
Solo: Gülsün gül kimi,
Xor: Gül kimi
Solo: Üzü ellərin,
Xor: Ellərin.
Gülsün hər oğlu,
Qızı ellərin!

Xor: Göyərçinik biz,
Sülh quşuyuq biz.
Solo: Hərbin dadını,
Xor: Dadını
Solo: Ellər görməsin,
Xor: Görməsin,
Hərbin odunu
Çöllər görməsin.

BAHAR NƏĞMƏSİ

Musiqisi və sözləri Üzeyir Hacıbəylinindir.

Qanad çal çəmənlərdə, süz, bahar!
Ellərə gəl, incilər düz, bahar!
Bülbül öpüb gülləri, dost desin,
Gül qızartsın busədən üz, bahar.

Gəz, dolan gülüstanı yel kimi,
Danışdır könülləri tel kimi.
Sevinc ver, sevinc gətir hər elə.
Sevinsin aləm bu şən el kimi!

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. **F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov, G.Abdullazadə, F.Hidayətova.** Azərbaycan bəstəkarlarının uşaq mahnıları antologiyası. I— VI cildlər. Bakı, "Mütərcim", 2008—2013.
2. **F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov, Ş.Həsənova, G.Abdullazadə.** Azərbaycan bəstəkarlarının həyat və yaradıcılığı. I cild. Bakı, "Mütərcim", 2012.
3. **F.Əliyeva, N.Kazımov, T.Babayeva.** VII sinif "Musiqi" dərsliyi. Bakı, "Kövsər", 2007.
4. **F.Bədəlbəyli, O.Rəcəbov, G.Abdullazadə.** "Azərbaycan xalq rəqsləri". Bakı, "Mütərcim", 2011.
5. **O.Rəcəbov, F.Hidayətova.** Ümumtəhsil məktəblərində musiqi tədrisi metodikası. Bakı, "Mütərcim", 2013.
6. **O.Rəcəbov.** I—VIII siniflər üçün "Musiqi" proqramları. Bakı, "Kövsər" nəşriyyatı, 2006.
7. **O.Rəcəbov, S.Rzayeva.** V—IX siniflərdə "Musiqi kurikulumu". Bakı, "Mütərcim", 2013.
8. **O.Rəcəbov.** "Azərbaycan xalq musiqisi və müəllim hazırlığı". Bakı, "Mütərcim", 2012.
9. Ümumtəhsil məktəblərinin fənn kurikulumları. Bakı, "Şərq-Qərb", 2012.
10. Под редакцией **Д.В.Кабалевского.** Программа по "Музыке". Москва. "Просвещение", 1988 г.

BURAXILIŞ MƏLUMATI

MUSİQİ 7
Ümumi təhsil müəssisələrinin 7-ci sinifləri üçün
musiqi fənni üzrə
DƏRSLİK

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər	***Oqtay Məmmədağa oğlu Rəcəbov***
	Nazim Kazım oğlu Kazımov
	Sevinc Nuru qızı İmanova
Redaktor	***Sevinc Nuruqızı***
Bədii və texniki redaktor	***Abdulla Ələkbərov***
Dizayner	***Firuzə İbrahimova***
Rəssam	***Gündüz Ağayev***
Korrektor	***Ceyran Abbasova***

©Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi: 2022-035

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 6,7. Fiziki çap vərəqi 6,0.
Formatı 70x100 $^{1}/_{16}$. Kəsimdən sonra ölçüsü: 165x240.
Səhifə sayı 96. Şriftin adı və ölçüsü: məktəb qarnituru, 10-12 pt.
Ofset kağızı. Ofset çapı.
Sifariş 1155. Tiraj 154350. Pulsuz. Bakı — 2022.

Əlyazmanın yığıma verildiyi və çapa imzalandığı tarix: 27.07.2022

Çap məhsulunu hazırlayan:
“Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya” MMC
(Bakı, AZ 1052, F.Xoyski küç., 121a (149))

Çap məhsulunu nəşr edən:
“Şərq-Qərb” ASC
(Bakı, AZ 1123, Aşıq Ələsgər küç., 17)

PULSUZ

Əziz məktəbli!

Bu dərslik sizə Azərbaycan dövləti tərəfindən bir dərs ilində istifadə üçün verilir. O, dərs ili müddətində nəzərdə tutulmuş bilikləri qazanmaq üçün sizə etibarlı dost və yardımçı olacaq.

İnanırıq ki, siz də bu dərsliyə məhəbbətlə yanaşacaq, onu zədələnmələrdən qoruyacaq, təmiz və səliqəli saxlayacaqsınız ki, növbəti dərs ilində digər məktəbli yoldaşınız ondan sizin kimi rahat istifadə edə bilsin.

Sizə təhsildə uğurlar arzulayırıq!